

**KULLANILDIĞI, ÖĞRETİLDİĞİ VE GELİŞTİRİLMEME ÇALIŞILDIĞI
ORTAMLARLA ALMANYA'DAKİ TÜRKÇENİN DURUMU: KELSTERBACH ÖRNEĞİ¹
(1)**

Meryem ARSLAN*

Özet

Bu çalışmanın konusu, Kelsterbach Belediyesi sınırları içerisinde kullanılan Türkçedir. Birinci bölümde konu, dört dil becerisine göre Kelsterbach'taki Türkçe; onun bazı ağız özellikleri ve anlam özellikleri açısından ele alınmıştır. Çalışmanın malzemeleri, gözlem ve soruşturma tekniğiyle toplanmıştır. Onun dar bir alanda yapılmasının nedeni, Almanya'daki Türkçe ile ilgili çalışmalarda genel bilgilerde gözden kaçmış/kaçırılmış ayrıntılara daha fazla değinilebileceği düşüncesidir. Çalışmanın amacı Almanya'daki Türkçenin özelliklerinin tespiti ve öğretilmesi araştırmalarına katkı sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Kelsterbach, Kelsterbach'ta Türkler ve Türkçe, ağız özellikleri, yalancı eş değerlikler, söz varlığı.

**CONDITION OF TURKISH IN GERMANY WITH THE ENVIRONMENTS IT IS
USED, TAUGHT AND DEVELOPED: KELSTERBACH EXAMPLE**

Abstract

The topic of this study is the Turkish used within the boundaries of the Kelsterbach Municipality. In the first section, the topic was discussed in terms of the Turkish in Kelsterbach in respect to the four language skills; its certain dialect features and meaning properties. The materials of the study were gathered with the observation and investigation technique. The reason why it was conducted in a confined space was the thought that the overlooked/unnoticed details in the studies on the Turkish in Germany could be mentioned more. The goal of the study is to contribute to the work on the determination and education of the properties of the Turkish in Germany.

Keywords: Kelsterbach, Turks and Turkish, dialects differences, false equivalences, vocabulary

---

¹ Bu çalışma, iki yazı dizisinden oluşmaktadır. Bunların ilki, Kelsterbach'taki Türkleri, yaşam şekillerini ve 4. ve 5. kuşağın genel ağız özelliklerini; ikincisi, Kelsterbach'taki Türkçenin dil becerilerindeki durumunu, kullanımını, öğretimini ve kullanıldığı ve geliştirilmeye çalışıldığı ortamları içerir. Çalışmadaki Almanca bölümler için Özkan-Hatice Tamer'den yardım alınmıştır.

* Dr. Öğretim Üyesi, Ömer Halisdemir Üniversitesi.

Giriş

Bu yazıda Kelsterbach Belediyesi'ndeki Türkçenin durumu ele alınmıştır. Yazının genel amacı Almanya'daki Türkler ve Türkçe çalışmalarına katkı sunmaktır.

Mainz Üniversitesi'nde TÜBİTAK projesi post doktora kapsamında misafir araştırmacı olarak bulunduğu süreçte Kelsterbach Belediyesi sınırlarında, tam bir yıl ikamet edilmiştir. İkamet edilen süre boyunca doğrudan bu belediye içerisinde ve dolaylı olarak da çevre illerde kullanılan Türkçe, nitel olarak gözlemlenebilmiş ve çalışmanın verileri bu gözlemlerden elde edilmiştir. Kelsterbach sınırlılığıyla toplanan ve öğretildiği, kullanıldığı ve geliştirilmeye çalışıldığı çevrelerle Almanya'daki Türkçeyi betimleyen bu veriler, çalışma dahilinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma hakkında adlı ilk bölümde, konunun amacı, nedenleri ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. *Bazı Kavramlar* ile adlandırılan 2. bölümde, konuda kullanılan terimler kısaca açıklanmıştır. *Almanya'daki Türkçe Çalışmalarına Kısaca Bakış* adlı 3. bölümde Almanya'daki Türk dili üzerine yapılan çalışmaların birkaçından bahsedilmiştir. 4 numaralı bölümde Kelsterbach Belediyesi ile buradaki Türkler ve yaşayış özellikleri (Aile ve Arkadaş Ortamı, Müzik Zevkleri, Basın ve yayın faaliyetleri gibi) kısaca tanıtılmıştır. 5. bölümde Kelsterbach'ta Türkçe ve bazı alt özellikleri (Ağız Özellikleri, Dil Becerileri, Dil Kullanımları gibi) ele alınmıştır. 6. bölüm, *Kelsterbach'taki Yeni Neslin Türkçe Edinimi ve Onun Geliştirme Yolları İle İlgili Faaliyetler'e*; 7. bölüm, *Kelsterbach'ta Türkçenin Öğretimi'ne*; 8. bölüm, *Kelsterbach'ta Türkçenin Kullanıldığı Mekanlar ve Ortamlar'a* 9. bölüm de *Kelsterbach'ta Türkçe Yer Adları'na* ayrılmıştır.

1.Çalışma Hakkında

Çalışmanın konusu, Kelsterbach Belediyesi sınırları içerisinde kullanılan Türkçedir. Konunun alt birimleri, dört dil becerisine göre Kelsterbach'taki Türkçe; onun bazı ağız özellikleri ve söz varlığı; Kelsterbach'taki Türkçenin kullanıldığı ve geliştirilmeye çalışıldığı ortamlar (yer adları, basın-yayın faaliyetleri, sosyal etkinlikler ile ailelerin çocuklarına ana dili kazandırma çalışmaları, bayram kutlamaları, düğünler gibi eğlence ve kutlamalarda Türkçe gibi) ile onun azınlık hakları çerçevesinde resmî olarak öğretilip öğretilmemesidir.

Çalışmanın malzemeleri, gözlem ve soruşturma tekniğiyle toplanmıştır. Kelsterbach'taki Türkçe bizzat, aile ziyaretleri, etkinliklere katılım, eğlence ve kutlamalarda yer alma ile doğrudan gözlemlenmiş; gözlemlenemeyen konularda ise soruşturma tekniğinden yararlanılmıştır.

Soruşturma tekniği, Türkçenin öğretiminin dünü, bugünü, okul aile iş birliği, okul etkinlikleri, sokak festivalleri ve cami faaliyetleri gibi konularda bilgi alınırken kullanılmıştır.

Çalışmanın dar bir alanda yapılmasının nedeni, Almanya'daki Türkçe ile ilgili çalışmalarda genel bilgilerde gözden kaçmış/kaçırılmış ayrıntılara daha fazla değinilebileceği düşüncesidir. Bu tür ayrıntılardan birkaçı şöyle sıralanabilir:

Türkçe dil becerilerinin geliştirilmesinde sergilenen çabalar daha detaylı örneklendirilebilecektir.

Türklerin, *strassenfest* adı verilen bir çeşit tüm halkın yer aldığı sokak eğlencelerinde – festivallerde-, Türkçenin ve Türk kültürünün tanıtılması ve konuşulması için verdikleri gayretler kayda geçirilebilecektir.

Belediye sınırları içerisinde bulunan Türkçe adlandırmalar (iş yeri adları, şirket adları gibi) ortaya konulabilecektir.

Ramazan ayında yapılan sosyal etkinlikler, ramazan eğlenceleri ve toplu iftar yemeklerinin Türkleri bir araya getirme özelliğine ve bunun Türkçe için önemine yer verilebilecektir.

Çalışmanın amacı Almanya'daki Türkçenin özelliklerinin tespiti ve öğretilmesi araştırmalarına katkı sunmaktır. Türkiye'den çok uzaklarda ve baskın üst dilin etkisiyle ana dilin korunmasının güçleştiği ortamlarda küçük bir nesnenin bile ona ait diğer kavramları, deyimleri yaşatabileceği ve bunların gençler tarafından yaşarken öğrenilebileceği varsayılırsa Türkçe ile ilgili her çabanın ifade edilmesinin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır sanırım. Bu, resmî dilin gittikçe daha mükemmel konuşulmasını isteyen Almanya dil politikası için olmasa da Türkiye için önemli bir çaba olarak görülmektedir. Nitekim azınlıklar arasındaki Almanca için olumlu çabalar sergileyen Almanya'nın, Alman kültürü ve yaşayış tarzının tümüyle benimsenilmesi beklentisiyle, azınlık hakları çerçevesinde Türkçenin korunmasına yönelik sergilediği yetersiz ve sınırlı çabaya vurgu yapan ünlü Türkolog Erdal da Almanya'daki Türkçenin canlı kalabilmesini asıl amaç edinmesi gerekenin Türkiye olduğunu belirtir:

.... Batı Avrupa dilleri arasında canlı bir Türkçe'nin de yer almasını sağlamak, Almanya'nın amacı olmasa da Türkiye'nin muhakkak amacı olmalıdır. Bu amaç, bizce durumun bir an önce bilimsel bir şekilde araştırılmasını ve alınacak tedbirlerin bu kapsamlı araştırmalar çerçevesinde gerçekleştirilmesini gerektirir

Yine Erdal'a göre Almanya'da Türkiye'nin desteği ile sağlam temelli Türkçe öğretebilmek için Almanca-Türkçe iki dilliliği konusunda önemli dil bilimsel araştırmalar yapılmalıdır. Çünkü hayatın bütün alanlarında, mesela tıpta veya mühendislikte olduğu gibi, dil konusunda da

uygulamaya geçmeden önce araştırma ve çözümleme evresi gerekmektedir. Ona göre bunun için öncelikle şu konular üzerinde durulmalıdır:

Türkçe, Türk ailelerinin fertleri arasında ne şekilde konuşulmaktadır; kuşaklar arasındaki farklar nedir? Türkçe günün hangi faaliyetlerinde kullanılmaktadır? Türk ailelerinin beraberce oturma ve yaşama yoğunlukları dili nasıl etkilemektedir? Verilen Türkçe dersleri ne derece etkili olmuştur? Almanya'da konuşulan Türkçe'nin dil bilim, sözcük varlığı ve ağız özellikleri nedir? Kimler ne biçim bir Türkçe konuşmaktadır? Çoğunluğun Türkiye'nin kırsal bölgelerinden gelmiş olmasının Almanya Türkçesi üzerine ne gibi etkisi olmuştur? Çocuklarda ve ebeveynlerde ana dili öğrenme bilinci ne derecededir? Çocukların ve gençlerin Türkçe konuşmaları konusunda ailelerinin tutumları nedir? Bu konu Alman komşular, eğitimciler, politikacılar, aydınlar tarafından nasıl karşılanmakta ve Türklerce ne derece önemsenmektedir? Türk çocuklarının anaokulundan önce, anaokulu ve ilkokul boyunca Türkçeleri ve Almancaları nasıl gelişmektedir, yani gramerin ve sözcük varlığının hangi alanları önce, hangileri sonra öğrenilmekte ve hangileri büsbütün eksiktir? İki dil ne derece, ne şekilde ve hangi durumlarda karıştırılmaktadır? Almanca Almanya Türkçesini nasıl ve hangi alanlarda etkilemektedir? Türkiye, Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkeleri arasında Türk çocuklarının dil gelişmeleri bakımından farklar nedir? Batı Avrupa ülkelerindeki okullarda Türkçe'ye değişik şekilde ağırlık veren programlar uygulanmıştır; bu programların sonuçları ne olmuştur? ((<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/87-almanyada-turkdilinin-gelecegi-kosullar-ve-olanaklar.html>)).

Burada yaşamanın etkisiyle Erdal'ın tespitlerinin ne kadar yerinde olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Ancak bu soruların hepsine cevap vermek bu çalışmanın sınırları içerisinde mümkün değildir. Yine de bu yazı kapsamında doğrudan olmasa da dolaylı olarak bu sorulara veri sunmak ve kısmen de cevap vermek amaçlanmaktadır.

2. Bazı Kavramlar

Kod değiştirme (Code switching): Konuşma ortamında iki veya daha fazla dil veya varyantın dönüşümlü olarak kullanılmasıdır (<https://en.oxforddictionaries.com/definition/code-switching>). Kod değiştirme (code switching), bireysel dil kullanımında sık görülür ve farklı dil içi ve dışı bağlamlara göre ortaya çıkabilir. Farklı nedenlerle ortaya çıkan bu kullanım, bilinçli veya bilinçsiz yapılabilir. İki dilli toplumlarda günlük hayatta ve resmi hayatta farklı dil kullanımı kod değiştirmeye örnek olarak gösterilebilir (Önem, 2011: 60-62). Örnekler:

Ben einkauf'a gidiyom. [Ben alışverişe gidiyorum.]

Stau yoksa daha hızlı sürerim. [Trafik kuyruğu yoksa daha hızlı giderim.]

Kod değiştirmede verici dildeki sözcükler kopyalanarak ve ödünçlenerek alıcı dilde kullanılmaktadır. Bunlar, etkileşim halinde olan diller arasında meydana gelir ve dilin anlam ve söz varlığını etkiler. Kopyalamalar da (a) ses, anlam ve biçim düzeyinde bire bir yapılan kopyalamalar, (b) alıcı dilin ses özelliklerine uyarlanarak yapılan kopyalamalar ve (c) sadece anlam kopyalamaları şeklinde olabilir (Sarı, 2013: 1).

İki dillilik (Bilingualism, Diglossia): İki dil kullanma durumuna iki dillilik denir. Bir kişi, bir meslek, bir topluluk veya bütün bir dil toplumunda görülebilen iki dilliliğin, biri, bireysel iki dillilik ve öteki de toplumsal iki dillilik olmak üzere iki türü vardır. Bireysel iki dillilik, bir bireyin hayat akışına; toplumsal iki dillilik ise, toplumun hayat akışına, toplumun benimsediği dinden göçlere, politik nedenlerden modalaşmalara kadar oldukça değişik nedenlere bağlı olarak doğar (Karaaęaç, 2011: 222-223).

3.Almanya’da Türkçe ve Bu Konuda Yapılan Çalışmalara Kısaca Bakış

Doğrudan Kelsterbach’la ilgili çalışmaya rastlanmadığı için bu bölümde Almanya’daki Türkçe ile ilgili yapılan birkaç çalışmaya yer verilmiştir².

Almanya’daki Türkçeyle ilgili yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunu toplum dil bilimsel dil incelemeleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda Almanya Türkçesi, iki dillilik ve kimlik sorunu açısından ele alınmıştır. Bunlar yanında Almanya Türkçesi, ses, şekil, söz dizim, söz varlığı, ağız özellikleri ve öğretimiyle ilgili de araştırılmıştır.

Bekar-Öztürk 2018, Almanya’daki Türkçe derslerinin dil edinimine katkısı ile ilgili bir çalışmayı içerir. Bu çalışmayla Almanya’daki Türk velilerin, ana dillerinin öğretilmesi konusunda bilinçli oldukları, ama Türkçe derslerinin ana dilinin öğretilmesine katkı sağlamadığı belirlenmiştir.

² Bununla birlikte Almanya’daki Türkler ile ilgili yalnızca dil çalışmalarının bulunmadığı da belirtilmelidir. Çünkü Almanya’da Türkler, onların basın yayın faaliyetleri, göç olgusu, işçi sorunları gibi konularla da lisansüstü tezler, kitaplar, makaleler boyutuyla incelenmiştir. Bu çalışmalardan birkaçı şöyledir: *Erbaş, Sinem (2013). Göçün Yeniliğe Katkısı: Almanya'daki Türkler üzerine bir değerlendirme. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir; Genel, Mehmet Gökhan (2014). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a, Selçuk İletişim, 2014, 8 (3): 301-338; Tulgar, Sami (2006). Geçmişten Günümüze Türkiye Almanya İlişkileri. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Bilimi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli; Ünal, Özkan (2009). Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Osmanlı-Alman Ekonomik İlişkileri (1856-1914), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Mersin; Kon, Kadir (2011). Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'daki Müslüman Esir Kampları (1914-1918). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul; Pamuk, İrem (2017). Türkiye Kökenli Öğrencilerin Kimlik İnşasına Ve Aidiyet Gelişimine Alman Vatandaşlık Eğitiminin Katkuları. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul; Akıncı Çötök, Nesrin (2010). Çok Kültürlülük, Kültürlerarasılık Ve Entegrasyon Tartışmaları Bağlamında Alman Eğitiminde Türk Öğrenciler: Bremen Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Sosyoloji Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya; Aydın, Muhammet M. (2013). Bekir Yıldız'ın Alman Ekmeği Adlı Eserinde, Almanya'da Yaşayan Türk Vatandaşlarının Yaşadıkları Sosyal ve Siyasal Sorunlar. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı basılmamış Yüksek Lisans tezi; Yücel, Haluk (2015). Almanya'ya Giden Türk İşçileri ve Müzik Yaşamı. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anasanat Dalı Basılmamış Sanatta Yeterlilik, İstanbul.*

Muttersprachenunterricht dersinin karneye etkisinin olmaması, Türkçe derslerinin diğer derslerin bitiminde yapılması, öğretmenlerin öğrencilerin dersleri ve öğrencilerle ders dışı zamanlarda yeterince ilgilenmemeleri, bunun nedenleri olarak gösterilmiştir (Bekar-Öztürk, 2018).

Bekar'ın Almanya'da Türkler ve Türkçe ile ilgili makalesi de bulunmaktadır (Bekar, 2013: 785-788). Bu çalışmada onun tespit ettiği sonuçlardan bir kısmı şöyledir: Almanya'da yaşayan 3 milyondan fazla Türk'ün yarısı çeşitli sebeplerle Alman vatandaşlığına geçmiştir: Yarım yamalak Türkçe konuşan ve konuştuklarını da Almancanın fonetiği ile ifade eden Türk gençliğinin önüne geçmek için çalışma yapılmalıdır; Almanya'da Türkler arasında artan karma evlilikler aile içinde % 50 Almanca ve % 50 karma dil kullanılmasına neden olmuştur. Bunun neticesinde bu ailelerin çocukları ya sadece Almanca ya da Türkçe-Almancanın karışımı bir dil olan ve *Almanya Türkçesi* olarak adlandırılan Türkiye Türkçesinin bozuk bir şeklini konuşmaktadır. Bu bir tür *Semilingualizm*, *Sınırlı Dillilik* veya *Yarım Dillilik* olarak adlandırılan ana dilin ve ikinci dilin yetersiz bilinmesi durumudur. Bu durum ise çocuğun her iki dilin de doğal kullanıcısı olmasına karşın her iki dildeki bilişsel yetersizliği neticesinde hem düşünme yeteneğini hem de zekâ gelişimini olumsuz etkilemektedir; Almanya'da Türk medyasına ilgi her kuşakta biraz daha azalmıştır; Almanya'daki Türkçe, daha çok aile arasında konuşulan ve eve başka dillerin de girdiği bir Türkçedir. Bu özelliği ile dil kullanım tehlikelerinde üçüncü aşamadır.

Er (2005) tarafından Almanca ve Türkçede yer alan yağcılık (schmeichelei) kavramı karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Onun tarafından, bu kavram alanı sözlük bilimsel, sözcük bilimsel ve anlam bilimsel açıdan ele alınmış ve sonuçları değerlendirilmiştir. Bu çalışmaya göre *yağcılık* kavram alanı, Almancadaki benzer sözcük dağarcığı kesiti ile karşılaştırılabilir boyutta benzerlikler göstermektedir.

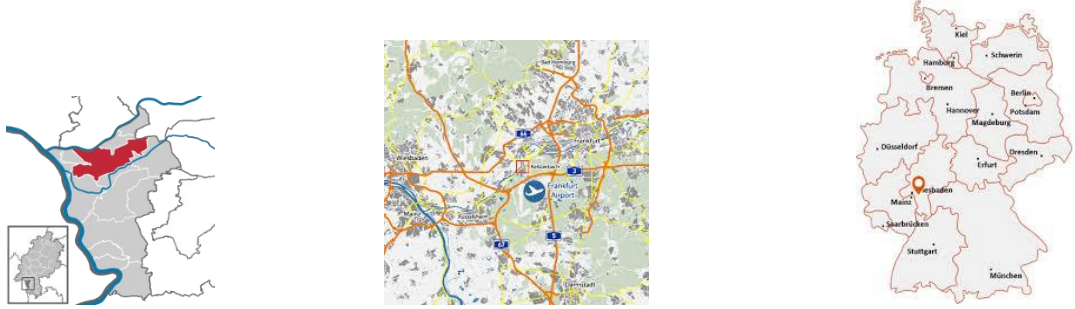
Almanya Türkçesi, Bekar tarafından doktora tezi olarak da hazırlanmıştır. Çalışmada Almanya Türkçesi, Almanya'da yaşayan I., II. ve III. kuşak Türklerden derlenen metinlerin dil bilgisi incelemesi şeklinde hazırlanmıştır. Dil bilgisi incelemesinde ses ve şekil bilgisine, söz dizim, söz varlığı ve yazım özelliklerine yer verilmiştir. Ses bilgisi bölümünde metinlerde Türkçe ve Almanca kelimelerde tespit edilen sesler ve ses olayları belirlenmiştir. Ardından Türkçe kelimelerdeki Türkiye Türkçesi ağızları ve Almancadan kaynaklı ses hadiseleri açıklanmıştır. Almanca kelimelerde görülen Türkçeden kaynaklı ses hadiseleri üzerinde durulmuştur. Şekil bilgisi bölümünde ana hatlarıyla kelime yapımı üzerinde durularak, isim ve fiil çekimleriyle ilgili tespitlere ve Türkçe ile Almanca arasında görülen etkileşimlere değinilmiştir. Şekil bilgisinin ardından metinlerde görülen söz dizimi hususiyetleri Türkçe ile Almanca arasındaki etkileşimler de dikkate alınarak incelenmiştir. III. kuşaktan derlenen Türkçe yazılı metinlerde görülen yazım

hususiyetleri izah edilmiştir. Her üç kuşaktan derlenen metinlerdeki söz varlıkları verilmiştir (Bekar, 2015).

Keleş 2015 çalışması, Almanya'daki Türkçenin ağız özellikleri ile ilgilidir. Onun çalışmasında, Almanca ve Türkiye Türkçesi dil grupları ve ses telaffuz yapıları karşılaştırılmış ve eğitim dili Almanca fakat ana dili Türkçe olan ve Türkiye Türkçesi konuşan göçmen Türklerin Almanya'da doğup büyüyen çocuklarının Türkçesi fonetik açısından incelenmiştir. Ona göre Almanya'daki bu Türkçe diyalekt yeni bir Türkiye Türkçesi ağızdır. Çünkü onda yüksek Türkçeden 11 önemli ünlü ve ünsüz kural sapması tespit edilmiştir (Keleş, 2015: 152-153).

4. Kelsterbach (Coğrafi ve Stratejik Konumu)

Almanya'ya gelen Türklerin bir kısmı zamanla geriye dönse de büyük bir kısmı orada kalmıştır³. Onların yoğun olarak yaşadıkları yerlerden birkaçı da Frankfurt, Wiesbaden, Darmstadt ve Mainz'dır. Bunlardan ilk üçü Almanya'nın Hessen eyaletine, diğeri ise Rheinlan-Pfalz (Renanya-Palatina) eyaletine bağlıdır⁴. İrili ufaklı yerleşim yerleri ile birlikte bu bölge, 800 km²'lik alanı kapsar. Almanya'nın yüz ölçümüyle -357.376 km²- düşünülürse bu alan onun yaklaşık yüzde 25'ini oluşturur. Kelsterbach da bu şehirlere, kimyasal tesislere ve opel fabrikası ile Frankfurt Havalanı'na yakın bir belediyedir. Aşağıdaki haritalarda onun konumu daha net görülebilir:

Şekil 1: Haritalarda Kelsterbach Belediyesi

İlçesi Gross Gerau olan Kelsterbach, Hessen Eyaleti'nin Darmstadt şehrine bağlı bir kasabadır. Frankfurt am Main şehrinin güneybatı eteklerinde ve Baltık Denizi'ne dökülen Main

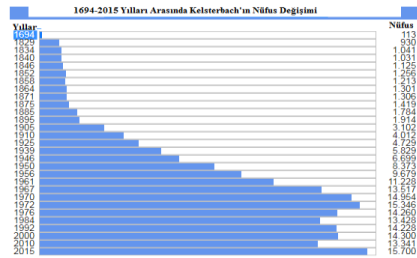
³ Almanya'ya giden Türklerin geri dönme süreçleri ve nedenleri şu şekilde ifade edilmektedir: *Ekonomik krizler sebebiyle 1974 yılında Almanya, yabancı işçi alımını durdurdu. Türkiye de krizden etkilendi. Almanya'ya işçi olarak gidenler hem kendi durumlarını düzeltmek hem de ülkelerine katkıda bulunmak için Almanya'da Türk ortaklı işler kurmaya başladılar. 1980'li yıllardan sonra oldukça hızlı bir gelişme yaşandı. 1999 yılında Almanya'da Türk işletmeleri hatırı sayılır ölçüde artış gösterdi. Bünyelerinde çalışan Türkler de Almanya'daki Türk sayısını artırıyordu.1984 yılında Almanya "Geri Dönüş Teşvik Yasası" adı altında, önceden gelen Türklerin ülkelerine geri dönmesini teşvik amacıyla bir yasa çıkarttı. Bu vesileyle 290 bin civarında Türk, Türkiye'ye geri döndü* (<http://www.daszeitung.com/gurbetciler-almanya-ya-goc/>).

⁴ Almanya'daki eyaletler ve başkentleri şunlardır (Başkentler parantez içinde verilmiştir.) : Berlin (Berlin), Baden-Württemberg (Stuttgart), Baviera (Münih), Brandenburg (Postdam), Bremen (Bremen), Hamburg (Hamburg), Hessen (Wiesbaden), Mecklenburg-Vorpommern (Schwerin), Aşağı Saksonya (Hannover), Kuzey Ren-Vestfalya (Düsseldorf), Renanya-Palatina (Rheinlan-Pfalz) (Mainz), Saarland (Saarbrücken), Saksonya (Dresden), Saksonya-Anhalt (Magdeburg), Schleswig-Holstein (Kiel), Thüringen (Erfurt) (https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya%27n%C4%B1n_eyaletleri)

nehirinin de kıyısında yer alan kasaba, Frankfurt-Mainz demiryolu hattının döşenmesinden sonra büyük ölçüde tarım özelliğini kaybetmiştir.

Kelsterbach'ta bulunan Glanzstoff adlı iplik fabrikası⁵ haricinde bölgenin Frankfurt Havaalanına, Höchst am Main ile Griesheim'deki kimyasal tesislere ve bölgedeki büyük fabrikalara (Opel fabrikası gibi) yakın olması onun nüfus yoğunluğunu hızla değiştirmiştir (Örneğin, 31 Aralık 2016 itibarıyla onun nüfusu, 16.100'dür.). Bu değişim aşağıdaki tabloda da görülebilir:

Tablo 1: Kelsterbach'ın 1694-2015 Yılları Arasındaki Nüfus Değişimi

Kelsterbach'ın önemi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artmıştır. Bu tarihten itibaren kasaba, havaalanına, fabrikalara sağladığı lojistik destekler ve kimyasal üretime yaptığı katkılarla Frankfurt ve çevresi için çok önemli bir konuma gelmiştir. Zamanla fabrikaların kapanması bu önemi değiştirmemiştir. Çünkü havaalanına bağlı iş imkanları geçerliğini korumuş ve bölgeye rağbeti artırmaya devam etmiştir. Bir başka deyişle değişen iş imkanları onun yalnızca kasabada oturanlara değil Frankfurt, Darmstadt, Wiesbaden, Mainz şehirlerine de iş imkanı sağlama özelliğini kaybettirmemiştir.

Kasaba ve çevresine 1945 yıllarından sonra iş imkanlarından yararlanmak isteyen ve çoğunluğu göçmen olan önemli iş gücü gelmiştir. Bunların büyük çoğunluğunu da Türkler oluşturur. 30 Haziran 2014 tarihi verilerine göre Alman vatandaşı olmayanların Kelsterbach nüfusuna oranı % 31'dir. Bu da kasabayı Offenbach am Main şehriden sonra Hessen'in en fazla azınlık nüfusuna sahip belediyesi yapmaktadır (<https://de.wikipedia.org/wiki/Kelsterbach>; <https://www.kelsterbach.de/>).

4.1. Kelsterbach'taki Türkler ve Bazı Yaşam Şekilleri

Arşivlerden ve çeşitli antlaşmalardan takip edilebildiği kadarıyla Türkler, Almanya'ya farklı tarihî dönemlerde farklı sıfatlarla –esir, tüccar, işçi, öğrenci- gelmiştir (Çelik, 2008) Ancak Türklerin Almanya'ya yoğun olarak geldiği dönem 1961⁶ yılı sonrasıdır ve Almanya'da Türkler

⁵ Zamanında 4000 kişiye iş imkanı sunma kapasitesine sahip bu fabrika günümüzde kapanmıştır.

⁶ Onlar Almanya'ya bazı süreçler çerçevesinde gelmişlerdir: *Almanya'ya Türkiye'den ilk göç 31 Ekim 1961 tarihinde yapılan Türk İşgücü Anlaşması çerçevesinde gerçekleşmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrasında büyük bir işçi açığı bulunan*

denilince de akla onlar gelmektedir. Bu çalışmada da Almanya’da Türkler ve Türkçe ifadesi, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Almanya’ya çalışmak için gelen Türkiye Türkleri ve dilleri için kullanılmıştır.

Almanya, İkinci Dünya Savaşı’nda verdiği insan ve üretim kaybını savaştan sonra çeşitli projeler ve antlaşmalarla gidermeye çalışmıştır. Bunlardan biri de üretimi ve ekonomisi için farklı ülkelerle yaptığı işçi alımları antlaşmalarıdır. Alman hükümeti, üretiminde eksik kalan iş gücü ihtiyacını 1955’li yıllardan itibaren önce İtalya, İspanya ve Yunanistan’dan; daha sonra da 1961’den itibaren Türkiye ve sadece maden ocaklarında çalıştırılmak üzere Fas’tan (1963) gidermeye çalışmıştır. Türk işçilerinin Almanya’ya gelme ve Türk devleti tarafından buraya gönderilme amaçları, ülkedeki yoğun işsizliğin önünü kesmek, işçilerin gönderecekleri dövizleri değerlendirmek ve geri döndüklerinde edindikleri deneyim ve teknik bilgileri Türk sanayisine kazandırmaktır⁷ (Başkurt, 2009: 81)

1961 yılından sonra Türkler, Almanya’nın çeşitli bölgelerine olduğu gibi Kelsterbach’a da gelmeye başlamışlardır. Ancak yapılan görüşmelerden onların buraya yoğun olarak 1970’den sonra geldikleri anlaşılmaktadır. İlk gelen Türkler, şu an Al-Di alışveriş merkezinin bulunduğu alanda yer alan 4000 çalışanı olan, Glanzstoff⁸ adlı fabrikada çalışmış ve o fabrikaya ait lojmanlarda yaşamışlardır. Yine havaalanı da onların iş sahaları arasındadır, ancak bu fabrikadan dolayı onu tercih eden çok olmamıştır⁹ Zamanla ilk gelenler, ailelerini ve çocuklarını da buraya getirmişlerdir.

Yukarıda da değinildiği gibi değişen iş şartları, ekonomik krizler ile zamanla bazı fabrikalar kapanmıştır. Buradaki Türkler, fabrikaların kapanmasından sonra ise havaalanı ile oraya sağlanan logistik ve yiyecek sektörlerinde çalışmayı sürdürmüşlerdir. Çünkü burada havaalanına ait depoların, havayolu firmalarına yemek hazırlayan şirketlerin, dünyaya her türlü ürün gönderen kargo şirketleri ve onlara ait ek işletmelerin iş gücüne gereksinimleri artmıştır.

Almanya bu eksiğinin yüzde 60’lık kısmını Türk işçileriyle kapatmıştır. Almanya’ya gitmek üzere başvurular İstanbul’da kurulan bir büroya gerçekleştiriliyordu. Başvuran kişiler de sıkı bir sağlık kontrolünden geçirilerek sağlıklı olanlar Almanya’ya gönderilmek üzere seçilmekteydi. Seçilen Türkler Almanya’ya üç günlük yapılan bir seyahat ile ancak varabiliyorlardı. Yolculuk bittiğinde çalışacakları firmalardaki tercümanlar ile yapacakları işler anlatılıyordu ve yurtlara yerleştiriliyorlardı. Yeterli para biriktiren işçiler eşlerini de yanlarında getirebiliyorlardı. 1973 yılına kadar Türklerin Almanya’ya göçleri devam etti. İşçilerin yanı sıra eşleri ve çocukları da Almanya’ya gelince Türk nüfusu büyük bir artış gösterdi. 1973 yılında yabancı işçi sayısı 2,6 milyondur. Aileleriyle birlikte yaşayan yabancı sayısı da 4 milyona ulaştı. Sadece Türk işçiler ise 600 binlik kısmı oluşturuyordu. Aileler de işin içine girdiğinde Türk ailelerinin sayısı 900 bini buluyordu. (<http://www.daszeitung.com/gurbetciler-almanya-ya-goc/>).

⁷ Almanya’ya gelme nedenleri ile ilgili buraya gelen ilk Türklerden bir anı: Amacımız biraz para biriktirip geri dönmektir. Bunun için çocuğu getirmemiştik başta, ama, şimdi görüyorsunuz artık memleketimize kesin dönüş yapmak zor. Torunların okulu, evlatlarımızın işi, emekliliği ve buralara alışmış olmak... Artık dönmemiz zor, çok zor.. (1970’den sonra Kelsterbach’a gelen Türk ailelerden Yakup-Semiha Yılmaz ile yapılan görüşmeden alınmıştır.)

⁸ Parlak bez/kumaş anlamına gelmektedir. Daha sonra bu fabrika Glanzstoff/Enka ve Enka olarak da adlandırılmıştır (http://sdp.fnp.de/lokales/kreise_of_gross-gerau/Sie-haben-ein-Stueck-Lokalgeschichte-festgehalten;art688,1645438).

⁹ Çünkü o yıllarda, havaalanındaki iş imkanları, fabrikanın sunduğu fırsatlardan daha cazip gelmemiştir.

Bölgede yaşayan Türklerin bir bölümü Alman vatandaşlığına kayıtlıdır. Onlar Alman vatandaşı olarak görüldüğü için bölgede yaşayan Türklerin kesin sayısı tespit edilememektedir. Ancak bölgedeki Türkler, bölgede yaşayan Türk ailelerinin 300 haneden fazla olduğunu düşünmektedirler. Bunun da yaklaşık 1800¹⁰ kişi olduğu tahmin edilmektedir. 2016 verileri ile bu oran, % 9 civarındadır. Bir başka ifadeyle -iş saatleri dışında- her 9 kişiden birinin Türk olduğu söylenilebilir. Oran iş saatlerinde bölgeye gelen Türklerle ve yılın belli vakitlerini Türkiye’de belli vakitlerini Almanya’da yaşayan Türk emeklilerle değişebilmektedir. Ayrıca kasabada Batı Trakya Türkleri de yaşamaktadır. Bunlarla birlikte Kelsterbach’ta önemli bir Türk nüfusu bulunmaktadır.

Türkler kasabanın farklı noktalarında ikamet etseler de yoğunluk, Niederhölle, Rittersporn, Mörfelder, Dahlien Strasse mahallerindedir. Niederhölle kasabaya gelen ilk Türklerin çalıştıkları fabrikaya yakın olmasıyla çok tercih edilen bir mahalle olmuş ve fabrikalar kapansa da oraya ilgi azalmamıştır. Bu nedenle burası, bir çeşit Türk mahallesi gibi görülmektedir¹¹. Türklerin neredeyse 55 yıldır oturdukları mahalle, Türklerden de izler taşır hale gelmiştir. Mahallede, Türkiye’dekini tam olarak karşılama da Türk kahvesi/kahvehanesi bile bulunmaktadır. Burada komşuluk ilişkilerinin devam ettirildiği, mahalledeki ortak bahçede Türk ailelerin toplandığı ve bir arada eğlendiği gözlenebilmektedir. Bu görüntüler mekânın da Türklerle birlikte Türkleştiğini düşündürür.

Türklerin ev döşemeleri de çoğunlukla Türkiye’deki gibidir. Burada duvar halılarını da Türk kilimlerini de bulmak mümkündür. Yine evin iç girişine asılı besmele, Allah ve Hz. Muhammed hatları ile nazar boncukları, bereket süsleri ve Türk bayraklarıyla da

¹⁰ 2013 yılında yapılan istatistikî çalışmaya göre (Heckmann, 2015: 3) Kelsterbach’ta bulunan Türkiye Türklerinin nüfusu 963’tür. Bunun azınlıklar içerisindeki oranı % 21,4; tüm Kelsterbach nüfusuna oranı ise % 6,3’tür. Bu oran, tüm azınlıklar içerisinde ikinci sıraya tekabül eder. İlk sırada ise Yunanlılar yer almaktadır. Bunların da büyük çoğunluğunun Batı Trakya Türk’ü olduğu vurgulanmalıdır. Ayrıca Alman vatandaşı olmayan Türklerin bu sayı içerisinde ele almadığı da belirtilmelidir. Bu dağılım aşağıdaki tabloda görülebilir:

Tablo 2: Azınlık Nüfusunun Kendi ve Tüm Kelsterbach Nüfusu İçindeki Dağılımı

Staatsangehörigkeit (Stand: 05.01.2013) “05.01.2013 itibariyle Milliyet”	Einwohner “Nüfus”	Anteil “Oran”	
		an der Gesamtbevölkerung ”toplam nüfus içinde”	an der ausländischen Bevölkerung “Yabancılar içinde”
Griechisch “Yunan”	1.285	% 8,4	% 28,6
Türkisch “Türk”	963	% 6,3	% 21,4
Italienisch “İtalyan”	285	% 1,9	% 6,3
Portugiesisch “Portekiz”	243	% 1,6	% 5,4
Polnisch “Polonyalı”	240	% 1,6	% 5,3
Bulgarisch “Bulgar”	203	% 1,3	% 4,5
Marokkanisch “Faslı”	134	% 0,9	% 3,0
Kroatisch “Hırvat”	111	% 0,7	% 2,5
Spanisch “İspanyol”	103	% 0,7	% 2,3

¹¹ Mahalledeki Türk yoğunluğu evlilik, ev sahibi olma, taşınma gibi sebeplerle zaman içerisinde azalmıştır.

karşılaşılabilmektedir. Bunların ev kültürü yanında kimlikle de ilgili olduğu düşünülmektedir. Araba camlarındaki çıkartmalara da tarafımızca bu gözle bakılmaktadır. Bu çıkartmalarda Osmanlı tuğrası, Mustafa Kemal Atatürk resmi ve Orhun Türkçesiyle yazılmış Türk sözcüğünün bulunduğu gözlenmiştir.

Belediye sınırları içerisinde yaşayan Türkler, sünnet, düğün gibi organizasyonlarını yemekli ve bol ikramlı olarak salonda yapmaktadırlar. Düğünlerde gelinin baba ocağından davulla ve zurnayla alındığı da görülmüştür. Bunun başta diğer kültürler açısından yadırgandığı, ama şu an herkesin buna alıştığı belirtilmektedir.

Kelsterbach'taki Türkler, geleneksel Türk yeme içme alışkanlıklarını büyük çoğunlukla korumuştur. Anadolu tatları, mutfaklarında özel bir yere sahiptir. Su börekleri, mantılar, yuvalama çorbalar, yufkalar, içli köfteler, sarmalar evin ihtiyaçları ve özel günleri (düğün, sünnet, nişan, söz gibi) için genellikle imece usulüyle ve sıklıkla yapılmaktadır. Geleneksel çorbalar, tatlılar, yemekler ve et türleri (mangal, kavurma gibi) de mutfaklarının vazgeçilmezleri arasındadır. Bununla birlikte yine Alman yemek kültürü ve çeşitli azınlıklarla komşulukların mutfaklarına etkisi hissedilmektedir. Aynı şekilde yemek programları ve siteleri de mutfaklarını çeşitlendirmiş ve zenginleştirmiştir. Bunların etkisiyle sofralarında veya ikramlarında Alman (käsekuchen, knödel, bitkisel hazır köfteleri, peynir çeşitleri gibi) ve Fas (kuskus, şekerli pişiye benzeyen bir tür tatlıları gibi) tatları, Çin ve Uzak Doğu yemekleri yanında İtalyan makarna çeşitleri ve Boşnak böreklerini de bulmak mümkündür. İçecek olarak da ayran, kola, meyve suyu (genellikle Almanya'ya özgü çeşitleri), su çeşitleri (soda yoğunluğu farklı sular, normal su gibi) ve çay tüketilmektedir. Ancak bazı ailelerde kahve türlerinin (süzme kahve, makine kahvesi, neskafe, Türk kahvesi, Osmanlı kahvesi, espresso, capuccino gibi) çaydan daha çok tercih edildiği fark edilmiştir. Alkollü içeceklerin tüketildiği genellikle gözlenmemekle beraber tüketenlerin Almanya'nın birasını, viskisini tercih ettikleri gözlenmiştir.

Sigaranın çoğunluk tarafından, ama nargilenin ise özellikle gençler tarafından çok tercih edildiği görülmüştür.

4.2. Türklerin Kelsterbach'ta Diğer Kültürlerle Bir Arada Yaşamaları

Kelsterbach Belediye sınırları içerisinde buradaki iş imkanlarından yararlanmak isteyen azınlıklar da ikamet etmektedir. Bu nedenle Türkler, burada yalnızca Almanlarla değil onlarla da bir arada yaşamakta ve Almanlar ve diğer azınlıklarla Almanca olarak iletişim kurmaktadır. Bunun etkisiyle belediyede farklı kültürlerle bir arada yaşamaların izleri görülebilmektedir. Örneğin bir Türk, izne giderken Hırvat bir komşusuna evinin anahtarını bırakıp ondan bahçesinin bakımını isteyebilmektedir. Türkler hobi bahçelerinde yufka yaparken Alman veya Yunan komşular yufka

yemek için bulunulan mekana gelebilmektedir. Evde bulunamayan Alman veya Japon komşunun postası emanet alınabilmektedir. Bazı komşuların, çocuklarının doğum günleri takip edilebilmekte ve ev ziyareti olmaksızın hediyeleşilebilmektedir. Yine işitildiğine göre ramazan ayında sizin nasıl dayandığınızı anlamaya çalışıyorum ve bu yüzden gün boyu bir şey yiyip içmiyorum diyenler (Alman iş arkadaşları, komşular gibi) yanında müslüman komşularına ramazan bayramında baklava, şeker, kuhen “pasta” hediye edenler de vardır.

Sokakta, alışverişte, dışarıda farklı kültürden insanlarla görüşmeler de Türklerin, ev ziyareti düzeyinde genellikle Türklerle arkadaşlık etmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Bu diğer kültürlerle görüşmelerin hiç olmadığı anlamına da gelmemektedir. Yunanlılarla, Sırplarla, Boşnaklarla, Hırvatlarla, Almanlarla, Faslılarla arkadaşlık yapan Türklere de rastlanmıştır.

Bu kültürel etkileşimlerden tamamen farklı olarak azınlıkların, azınlık olmaktan kaynaklı resmî işlerle ilgili hassasiyetlerinin de devam ettiği gözlenmiştir. Bunların başında oturma izinleri, vize uzatımları ile ilgili sürelerin sıkı bir şekilde takip edilmesi gelir. Aksi taktirde sınır dışı olunabilmektedir. Bunlar dışında Almanya’daki resmî kurallara herkes gibi azınlıklar da uymak zorundadır. Bunlardan birkaçı, trafik kuralları, vergi ödemeleri, ev yapımı, yaşam alanları ile ilgili kurallardır¹². Örneğin,

Kışın ev sakinleri kar yağdığında kapılarının önünü kardan temizlemek durumundadır. Aksi taktirde birisinin düşüp zarara uğraması noktasında sorumlulardır.

Evlerin çevresinde bulunan taşlar ve otlar temizlenmelidir. (Evinin önündeki kaldırımın taşları arasından çıkan otları bıçakla kazıyanlar görülmüştür.)

Çöpler, gübre çöpü, kağıt ve plastik olarak ayrılmalı, ilgili çöp tenekesine konulmalı ve belirtilen tarihlerde kaldırıma çıkarılmalıdır. (Çünkü her çöp bidonu ilgili eve veya apartmana kayıtlıdır ve o evin önünde tutulur. Çöplerin gerektiği gibi ayrıştırılmaması durumunda cezaî yaptırımla karşılaşmaktadır.).

Almanca ve Alman vatandaşlık hakkını yeterince bilmeyen Türkler, farklı küçük sıkıntılarla karşı karşıya kaldıklarında diğerleriyle düşmanca bir tavır içine girmekten çekinebildiklerini ifade etmişlerdir. Hatta onlara göre haklı iken kötülük yapanlara ağızlarının payını verememek, çok rahatsız edicidir.

Kasabada oturan Türkler, Hessen eyaletinde ve dolaylı olarak Almanya’da, azınlık olarak saygı ve hoşgörülle karşılaştıklarını ve bir haksızlığa uğramadıklarını ifade etmişlerdir.

Kelsterbach’ta yaşayan diğer azınlıkların Türkçeye ilgili oldukları da gözlenmiştir. Örneğin alışverişte bir Faslı kasiyerin, Türkçe bildiği birkaç cümle ile ödemeye yardımcı olmaya; bir

¹² Bazı kuralların eyaletlere göre değişebileceği belirtilmelidir.

öğretmenin Türk çocuklarıyla temel sözcükler düzeyinde iletişim kurmaya çalıştığı görülmüştür (sayılar, renkler gibi.). Bunun iki nedenden kaynaklandığı düşünülmektedir. Biri Türkçenin Almancadan sonra ülkede en çok kullanılan ikinci dil olması diğeri de Türklerin Almanca edinme konusundaki yetersizlikleridir.

Almanlar ile Türklerin bazı gerginliklere rağmen siyaset konuşabildikleri ve farklı görüşleri ifade ettikleri de görülmüştür.

Tüm Almanya'da olduğu gibi Kelsterbach Belediyesi'nde de Yabancılar Meclisi bulunmaktadır. Bu mecliste Türkler de temsil edilmektedir.

4.3. Kelsterbach'ta Türklerin Dünü Bugünü

Türklerin 1961'den sonra Kelsterbach'a gelme nedenleri işçi olmaktı. Ancak onları şimdi hemen hemen her sektörde görmek mümkündür. Bunların başında esnaflık gelmektedir. Türklerin büyük çoğunluğu bakkal, kasap, postane işletmeciliği, lokanta kuruluşları, taksicilik, berber ve kuaför gibi iş alanlarında çalışmaktadır. Kelsterbach'ta 3. ve 4. nesil Türklerden öğretmen, hemşire, doktor, hasta bakıcı, adliyede bilir kişi, belediyede memur, mühendis olanlar da vardır. Bunların bir kısmı devlet memurudur. Yine marketlerde kasiyer, havaalanında pasaport kontrolü çalışanları Türk olabilmektedir. Bunun da etkisiyle her sektörde Türklerle karşılaşmak mümkündür. Örneğin havaalanında Alman sandığınız bir memur sizinle Türkçe konuşmaya başlayabilmekte veya bir kasiyer sizin Türk olduğunuzu anlayınca Türkçe cevap verebilmektedir. Bununla birlikte 4. ve 5. nesil Türklerin daha farklı statülerde görev yapacağı düşünülmektedir.

İlk nesilden sonrakilerin anlattığına göre ilk gelen Türkler iş haklarını yeterince bilmemekteydiler, ancak şimdiki nesil iş haklarını bilmekte ve sendikal faaliyetlerle örgütlü çalışabilmektedir.

İlk nesilden sonrakilerin Almanca yetenekleri daha iyidir. Bu durum her konuda olduğu gibi okul veli iş birliğinde de Türkler'in kendilerini daha iyi ifade etmelerini sağlamıştır.

İlk gelen Türklerin iş yerine bağlı lojmanlarda ve belediye evlerinde yaşamalarına karşılık günümüzde Türk ailelerin ev sahibi olduğu da görülmüştür.

İlk gelen Türkler, seçmeli de olsa Türkçe derslerinin okullarda verildiğini ifade etmektedirler, ancak şu an okullarda Türkçe öğretimi ile ilgili bir ders bulunmadığı ifade edilmektedir.

4.4. Kelsterbach'ta Türklerin Ekonomik Durumu, İş İmkanları

Günümüzde Türk azınlığın geçim kaynağını başta havaalanı şirketleri olmak üzere kargolar, marketler, yemek sektörleri, Opel araba fabrikası ve Türklerin açtığı ticaret alanlarındaki işçilik oluşturmaktadır. Bunun yanında işveren, devlet memuru olan, hasta bakımı ve sağlık hizmeti

verenler de bulunmaktadır. İşverenliğin bakkallar, kuaför ve berber dükkanları, postane işletmeciliği gibi küçük işletmelerde olduğu gözlenmiştir: Endüstriyle uğraşan ya da çok sayıda işçi çalıştıran Türk işverenle karşılaşılmamıştır.

Türklerin ticarî anlamda tarım faaliyetleriyle uğraştığı görülmemiştir, ancak hobi bahçelerinde çeşitli tarım ürünlerini yetiştirebilmektedirler.

Türklerin açtığı spor toto, tek el ve benzin istasyonu bayiliklerine rastlanmamıştır.

Kelsterbach'ta Türklerin mülk edinmelerinde bir sınırlandırma yoktur. Bazı tarihî ve eski binaların mülkiyetinin tamirinde resmî izinle tamir hakkı elde etmeleri gerekmektedir. Onların kulüp adı altında ibadethane açabildikleri ve çeşitli kuralları yerine getirerek onları etkin halde kullandıkları gözlenmiştir.

4.5. Kelsterbach'ta Türklerin Müzik Zevkleri

Kelsterbach'ta Türkler, bilişimdeki ve teknolojiye gelişmelerin de zenginliğiyle televizyondan, bilgisayar, tablet ve internet ortamlarından –güncel veya nostaljik- her türlü Türkçe müzik dinleyebilmektedirler. Ancak tek müzik zevkleri Türkçe müzik değildir. Özellikle yeni neslin Almanca ve İngilizce müzikler başta olmak üzere dünya müziğiyle de ilgilendikleri gözlenmiştir. Kelsterbach'ta Türk kasetçilerine rastlanmamıştır. Bunda youtube, mp3 gibi internet ortamı erişim ve imkanlarının etkisi olsa gerektir. Çünkü internet ortamı ve bir cep telefonu bunların açılması ve dinlenilmesine olanak sunmaktadır.

Düğünlerde yaygın olarak Türkçe müzikle eğlenilmektedir. Hem geleneksel hem de güncel ve sevilen müzikleri burada bulmak mümkündür. Düğün ve sünnet eğlencelerini düzenleyen Türk ailelerin yöre türküleri (Niğde, Konya, Sivas ve Iğdır türküleri) de bu organizasyonlara ayrı bir hava katmaktadır.

Camide yapılan sünnet törenleri ve mevlütlerde ilahilere yer verilmektedir. Ayrıca burada özel bir şekilde ve büyük bir organizasyonla yapılan hatim dualarında da ilahiler dinlenilebilmektedir.

Kelsterbach ve çevresinde Türk sanatçıların konserlerine katılımı da azımsanmayacak seviyededir. Konserler de Türk müziği ve sanatçılarına ilgi gösterilmesi ayrıca dikkate değerdir.

4.6. Kelsterbach'ta Türklerin Aile-Dost Çevresi

Almanya'daki Türklerin genellikle aynı dinin ve milletin mensuplarıyla evlendiği gözlenmiştir. Bunun yanında az da olsa Almanlarla ve diğer azınlıklarla (Türk-Boşnak; Türk-Filistinli gibi) yapılan evlilikler de vardır. Bu nedenle buradaki Türkler arasında aile dili Türkçedir. Ancak Almancanın baskın ve resmî dil olmasından ve gençlerin Türkçeyi yeterince bilmemelerinden dolayı özellikle çocuklar ile Almanca konuşulduğu da görülmüştür.

Kelsterbach'taki Türkler, çoğunlukla birbirleriyle görüşmekte ve düğün, sünnet, mevlüt gibi törenlerde, etkinliklerde sık sık bir araya gelmektedirler.

4.7. Kelsterbach'ta Eğitim

Kelsterbach'ta *Karl Treutel Schule; İntegrierte Gesamtschule; Bürgermeister Hardt Schule* gibi okullar vardır. Okullardaki eğitim dili Almancadır.

Diğer azınlıklar bilinmemekle birlikte Türk öğrenciler, günümüzde okullarda ana dillerine yönelik bir ders almamaktadırlar. Ancak Türkçenin seçmeli olarak seçilme hakkı da bulunmaktadır. Bu dersler, okul derslerinden sonra yapıldığı, karne notunu etkilemediği ve verimli de görülmediği için öğrenciler ve veliler tarafından zamanla seçilmemiştir.

Tüm öğrenciler, ilkokul eğitimini tamamen Kelsterbach'ta almaktadır. Bu aşamadan sonraki eğitimlerinde not ortalamalarına göre çevre yerleşim yerlerindeki okullara da gidebilmektedirler. Bunların içerisinde en prestijli olanları gymnasium'dur. Burası en iyi okul olarak görülmekte ve ona her öğrencinin yönlendirilmediği¹³ belirtilmektedir. Türk aileler, bu okullara gönderebilmek için çocuklarını, okul-veli işbirliği içerisinde, özel gayretler sarfederek yetiştirmektedirler. Bu çabaların meyve verdiği söylenilebilir. Şöyle ki: İleri düzeyde eğitim veren ve diploması üniversiteye başlama şartlarının neredeyse hepsine sahip olan¹⁴ gymnasium'lara Kelsterbach'tan kabul edilen öğrencilerin içerisinde Türk öğrenciler de vardır. Geçen yıl bu okullara 10'dan fazla Türk öğrenci kabul edilmiştir. Bu da Türkler arasında mutluluk ve gurur kaynağıdır.

Üniversiteye gitme yolu yalnızca gymnasium'dan geçmemektedir. *Realschule* tarzı okulu bitirip, 3 yıl da *fachabi* adı verilen meslek edinme sürecini tamamladıktan sonra da üniversiteye gitme şartı elde edilebilmektedir. Bu yolu takip etmeye çalışan Türk öğrencilerin sayısı da az değildir.

Buradaki çoğu öğrencinin iş edinmek için neler gerekiyorsa onları takip ettikleri ve kendilerini bu yönde yetiştirmeye çalıştıkları gözlenmiştir.

Türk öğrencilerin özellikle Almanca gramer ve derslerde zorlandığı belirtilmektedir. Bu da onların akademik başarısını olumsuz etkileyebilmektedir.

¹³ Burada bir okulun öğrenciyi kabul etmesinde onun akademik başarısı kadar sınıf öğretmenin yönlendirmesi de etkili olmaktadır. Akademik başarısı iyi olan bir öğrencinin ilgili yönlendirme yazısına sahip olamaması istediği okula gidememesine veya istemediği okula gitmek durumunda kalmasına neden olmaktadır. Örneğin geçmişte Türk öğrenciler, aileleri yeterli Almanca bilmediklerinden dolayı da çok düşük seviyedeki okullara (hatta buna özel eğitim okulları demek daha doğru olur.) yönlendirilebilmiştir.

¹⁴ Gynasium diploması, üniversiteye başlanmasına garanti etmese de buradan mezunların müracaat ettikleri üniversite bölümlerine kabulünü büyük oranda etkilemektedir.

Almancası iyi olmayan aileler, çocuklarının derslerine yardımcı olamadıkları durumlarda Almanca özel ders alabilmektedirler.

4.8.Dini hayat

Anlaşmalara göre azınlıklar, Türkiye’de olduğu gibi Almanya’da da din işlerinde serbesttirler. Temsilcilerini serbestçe seçebilirler.

Kelsterbach’ta birden fazla cami bulunmaktadır. Almanya’da DİTİB dışındaki camiler, onları kuran cemaatlerin ve milletlerin adlarıyla anılmaktadır. Ancak burada yalnızca *Fevzi Çakmak Camii (DİTİB Mosche)*’ne değinilecektir. *Fevzi Çakmak Camii*, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlıdır. Kulüp adı altında hizmet veren cami binası, Kelsterbach’taki Türklerin maddî desteğiyle alınmıştır. Caminin bir yöneticisi, yardımcıları ve üyeleri bulunmaktadır. Bu kadro cami ile ilgili yapılacakları planlamakta ve etkinlikler düzenleyebilmektedir.

İbadet dışında da kullanılabilen camilerde, sünnet ve mevlüt törenleri, iftar yemekleri ve geliri camiye bırakılan kahvaltılar düzenlenebilmektedir.

Camilerde Türkçe dört dil becerisiyle kullanılmaktadır. Konuşma ve dinleme daha yaygın olsa da mesajlarla haberleşmeler sırasında da yazma ve okuma becerisi de aktif olarak kullanılabilir.

DİTİB camilerindeki imamlar, Türkiye’den gönderilmektedir. Onların Türkçeyi kullanmaları cemaatin de Türkçe becerilerini artırmaktadır. Ancak Almanca bilgilerinin azlığı veya hiç olmaması, camiyle ilgili gerek resmi işlerde gerekse kültürel faaliyetlerde yardım almalarını gerektirmektedir.

Almanya’daki camilerde çocuklara dinî yaşam ve din bilgisiyle ilgili dersler de verilmektedir. Bu dersler kreş yaş grubundan başlayarak üçüncü sınıfa kadar verilmektedir. Yoklamanın alındığı, dönemlik olarak karnelerin dağıtıldığı bu dinî öğretimde her gruba özgü etkinlikler de yer alır (piknik, kahvaltı ve geziler gibi.). Ayrıca kreş döneminden üçüncü sınıfa kadar camiye devam eden ve alt gruplar da dahil kişi başına Kuran-ı Kerim’i baştan sona okuyabilen sınıflarla Hatim Duası adı verilen etkinlik de yapılmaktadır. Bu etkinlikte öğrenci velileri misafirlerini de çağırabilmektedir. Öğrenci sayısına göre değişmekle beraber bu organizasyon 600-1000 kişi katılımcıya sahip olabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının da desteğinin bulunduğu bu yemekli organizasyonda temel desteği, etkinliği düzenleyen aileler sağlamaktadır. Bu organizasyon Türk ailelerinin bir arada zaman geçirdiği ve Türkçe pratik yapma fırsatı buldukları bir özelliğe de sahiptir.

Camide dinî bilgi öğretilmesi yaş gruplarından da bağımsız olarak da yapılabilmektedir. Yetişkinlere özel bu faaliyetlerde Kuran-ı Kerim okunmakta ve dualar edilmektedir.

Camilerde, okula yeni başlayan çocuklar için *Bed-i Besmele* törenleri de yapılmaktadır.

Farklı azınlıklar ve farklı dinlere mensup olanlarla iç içe yaşamaya rağmen Almanya'daki Türklerin dinî yaşamı son derece canlıdır. Camide dinî merasimlere özgü dil haricinde (Arapça) genellikle Türkçe konuşulmaktadır.

4.9. Kelsterbach'ta Dillere Karşı Tutum

Demir'e göre kaynak kişilerin kendi dili yanında diğer dillere nasıl baktığı ve bunlar hakkındaki olumlu veya olumsuz düşünceleri, hangi sebeple olursa olsun karşı karşıya gelinen dile karşı alınan subjektif (öznel) tavrı ortaya koyar. Bu da dil bilim araştırmalarında önemli bir yere sahiptir ve dil biliminde ayrı bir disiplinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu disiplin de dile karşı tutum (language attitude, Spracheinstellung) olarak adlandırılmaktadır (Demir, 1996: 16).

Kelsterbach'taki Türkler'in resmî ortamlarda Almanca konuşulmasına, olumsuz tavır sergilemediği görülmektedir. Ancak onların eğitim içerisinde Türkçenin yer almasını umdukları da gözlenmiştir. Bunu da Türkçe dersi de verilse iyi olurdu, Türkçeyi unutturmamak için çalışmalıyız, çocuklarımızın ana dilini öğrenmelerini sağlamalıyız gibi cümlelerle ifade etmektedirler. Türkçenin Türkler için önemli bir dil olduğu istisnasız kabul edilmesine karşın yalnızca Türkçe ile iyi bir meslek sahibi olunamayacağı da düşünülmektedir.

Almanya'daki Türkçe, her eğitim seviyesindeki kişilerce kullanılmaktadır. Eğitim seviyesi düşük kişilerin kendi kullandıkları Türkçeleri için, benim Türkçem biraz kabadır, gibi yakıştırmalarda buldukları ve yaşattıkları ağız özelliklerini de standart Türkçenin bozulmuş bir biçimi gibi algılayabildikleri de gözlenmiştir. Bu yüzden konuşurlar ağız özelliklerini mümkün olduğunca silmek istemekle beraber baskın olan dilin Almanca olması ve Türkçeyi yine aynı ağız özellikleri ile ailede öğrenip kullanmalarından dolayı bunu yapamamaktadırlar. Bunun da etkisiyle burada ağız özelliklerinin büyük oranda korunduğu söylenilebilir. Örneğin Niğde ağzına özgü bir çekimin (yapmışım, etmişim gibi) hâlâ canlı olduğu gözlenilmiştir. Bunun da dilin ağız özellikleriyle birlikte yaşatılması anlamında bir zenginlik olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden birincil ağız özelliklerinin korunmuş olması önemsenmektedir.

Türkçe konuşmaya bir kısıtlama getirildiği görülmemiştir. Ancak resmî ortamlarda (yabancılar şube, okullar gibi) resmî işler için Almanca bilmek ve konuşmak önemsenmektedir. Örneğin yabancılar şube, vize işlemleri için gönderdiği, ilgili belgelerin hazırlanmasına yönelik mektupta, Almanca bilin(e)memesi durumunda Almanca bilen biri ile görüşmeye gelmesini özellikle vurgulamaktadır. Ancak bunun Türkçe veya diğer azınlıkların dillerini sınırlandırma

amacıyla değil resmî işlerin daha kolay ve akıcı sürdürülebilmesi için yapıldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Türkçenin sınırlı da olsa resmî olan yerlerde (belediye, havaalanı, yabancılar şube gibi) de kullanıldığı görülmüştür.

Ayrıca Kelsterbach Belediyesi, belediye sınırları içerisindeki her kültürün kendini tanıtmaya fırsat da sunmaktadır. Bunun için strassenfest adı verilen bir tür festivale belediyedeki tüm azınlıkların katılması için onlara davet gönderilmektedir. Türkler de cami derneğinin (DİTİB) almış olduğu davetle¹⁵ Türk kültürünün tanıtılmasına yönelik etkinlikler (yemekler, Karagöz-Hacivat oyunu, mehter marşı, halk oyunları gibi) hazırlar. Onların hazırlamış olduğu bu etkinlikler, yalnızca kültürün değil, ona bağlı olarak dilin de tanıtılmasını sağlamaktadır. Bu yüzden bu programın Türkçenin ve diğer azınlık dillerinin konuşulmasına teşvik olduğu da düşünülmektedir.

4.10. Kelsterbach'ta Yaşayan Türklerin Basın ve Yayın Faaliyetleri

Bekar'a göre, *Almanya'da 1990'lı yıllarda sadece bir gazetenin tirajı yüz binlerde iken bugün bütün Türkçe gazetelerin tirajı yüz bine ulaşmamaktadır. Görsel medyada da durum bundan farklı değildir. Birinci kuşak Türk kanallarını seyrederken üçüncü kuşak daha çok Alman kanallarını seyretmektedir. Baskın dilin ve kültürün etkisi üçüncü kuşakta iyice görülmektedir. Aile içinde kuşak çatışmaları sadece kültürel boyutta olmayıp dil kullanımında da kendini göstermektedir* (2013: 13). Bu tespit Kelsterbach'taki basın ve yayın durumu için de geçerlidir. Türk ailelerinin evine yalnızca Türkçe değil Almanca gazete de girmediği gözlenmiştir. Ancak bu onların gazete okumadığı şeklinde yorumlanmamaktadır. Çünkü artık değişen iletişim şartları ve basın faaliyetleriyle haberler veya farklı bilgiler internet ortamındaki online gazete sitelerinden, facebook, tweeter, instagram hesaplarından veya herhangi bir siteden takip edilebilmektedir. Bunların da düzenli olarak takip edildiği belirlenmiştir. Bu yüzden Türklerin, basın ve yayını oldukça sıkı takip ettikleri düşünülmektedir.

Kelsterbach'ta Türklere ait bir gazete veya bir dergi faaliyeti tespit edilememiştir. Onların bir kısmının Diyanet Çocuk dergisine abone oldukları ve bunları çocuklarına okutmaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bunun yanında masal kitapları ve edebî kitapların da yer aldığı kütüphaneler, Türklerin Türkçe edebî ürünleri okuduğu ve çocuklarını bunları okumaya yönlendirdiklerini düşündürmektedir.

Türk televizyon kanalları ve programları, sıklıkla izlenilmekle beraber bu sıklık genç nesilde aynı oranda değildir. Onların yalnızca televizyondan değil internet ortamından da Almanca

¹⁵ Burada milletlerin kimliğinin anlaşılmasında ve en azından tahmin edilmesinde din ve onların ibadet yerlerinin rolü büyüktür. Bu yüzden camiye gelen davet, caminin cemaatini yani milleti içermektedir. DİTİB camisine gelen bir davet de, festivale Türklerin çağırılması anlamına da gelmektedir.

ağırlıklı programlar izledikleri görülmüştür. Bunun yanında İngilizce filmlerin izlenme oranı da yüksektir.

Kelsterbach'ta Türklerin, Frankfurt'ta Türk kitabevlerini bulmaları mümkündür. Yine Kelsterbach'ta bulunan kütüphanede Türkçe çocuk hikayeleri ve masalları da bulunmaktadır. Türkçe eser ve yayınlara akademik seviyede ihtiyaç bulunursa bunların Goethe, Mainz ve Darmstadt Üniversite'lerinin kütüphanelerinden karşılanabileceği söylenebilir. Ayrıca Türkçe kitapların da basıldığı dünyaca ünlü yayınevi olan Harrosowitz Yayınevi de bölgeye 15 dakikalık mesafededir.

4.11. Kelsterbach'ta Yaşayan Türklerin Yaşamında Sinema, Tiyatro ve Diğer Etkinliklerin Yeri

Kelsterbach'ta Türkler, Türkiye'de veya Almanya'da çekilen yeni Türk filmlerine karşı ilgilidir. Bu açıdan Kelsterbach Türklerinin yaşamında sinemaya gitme ve filmleri takip etme, önemli bir yere sahiptir. Ancak onların tiyatroyu aynı derecede takip ettikleri söylenemez. Sinemanın gençlerin yaşamındaki yeri, Türkçenin kullanılmasına ve öğrenilmesine de katkı sağlamaktadır.

Türkiye'deki popüler isimlerin Almanya'daki söyleşileri de ciddi oranda takip edilmektedir. Dizi sanatçılarının, yazarların katıldığı bu programların da takipçileri bulunmaktadır. Yine dinî sohbetlere de katılım yüksektir.

5. Kelsterbach'ta Türkçe

Kelsterbach'ta Türkçe bölümünde Türkçe, dil becerileri, dil özellikleri –ses, biçim, anlam, cümle, ağız özellikleri-, toplum dil bilim ve Türkçenin öğretimi açısından ele alınmıştır.

5.1. Ağız Özellikleri Açısından

Kelsterbach'taki Türkçenin ağız özelliklerinin iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan biri buradaki Türklerin konuşma dillerinde yer alan ve ölçünlü dilden farklı ağız özellikleri; diğeri de yeni neslin ve uzun süre Almanya'da yaşamış kişilerin Almanca aksanı ve etkisiyle doğal olarak farketmeksizin geliştirdikleri ölçünlü dilden farklılıkları bulunan ağız özellikleridir. Burada Almanya'da uzun süre yaşamış, orada doğup ana dilini Almanca etkisiyle öğrenmiş kişilerin ağız özelliklerine ağırlık verilmiştir.

Almanya'daki yeni neslin Türkçesinde bulunan ağız özellikleri Keleş tarafından incelenmiştir. Onun tespitlerinin buradaki Türkçe için de geçerli olduğu söylenebilir. Detaylı bilgiler için bu makaleye bakılabilir (bk. Almanya'da Oluşan Türkiye Türkçesi Ağızı). Ancak biz mümkün olduğunca burada kendi tespitlerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

Kelsterbach'taki Türkçede belirlenen ağız özellikleri:

Ses Bilimi Açısından

Ölçünlü Türkiye Türkçesinde -ünlü ve ünsüzlerin sesletimi ile- 41; Türkiye Türkçesi ağızlarında da 70-80 civarı ses vardır. Bu konuda henüz tam bir genel tespit yapılamamıştır (Keleş, 2015: 152-153)¹⁶.

Konu her ne kadar araştırılmaya ve incelenmeye muhtaçsa da bu seslerin tamamının Kelsterbach Türkçesinde yer aldığı düşünülmektedir. Çünkü Kelsterbach sınırları içerisinde yaşamını sürdüren ve buraya gün içerisinde çalışmaya gelen Türklerin, Türkiye'nin tüm ağız gruplarını temsil etme yeterliliği bulunmaktadır. Ayrıca Balkan ve Batı Trakya Türkleriyle burada Türkçenin Balkan ve Batı Trakya ağızları da konuşulmaktadır.

Kelsterbach'taki Türkçede de Türkçede yer alan ünlüler ve ünsüzler kullanılmaktadır. Ancak bu ünlü ve ünsüz seslerin seslendirilmesinde nesiller arasında farklılıklar bulunmaktadır. Türkçeyi Almanya'da öğrenen ve aile ortamı dışında genellikle baskın ve resmî dil olan Almanca ile karşı karşıya kalan neslin Türkçe seslerin önemli bir kısmını Almanca aksanıyla kullandığı gözlenmiştir. Bunda özellikle /r/; /p/; /s/; /z/; /h/ ve bazı /a/ ses'leri oldukça dikkat çekicidir. Bu farklılığın temelinde Almandaki sesler ile Türkçe seslerin tam olarak örtüşmemesi ve farklı tınıları ve sesletimleri karşılaması yatmaktadır. Nitekim ileri Almandaki labaratuvar ortamlarında ileri düzeyde de tespit edilmiş olan 46 ses vardır (Keleş, 2015: 152-153)¹⁷. Türkçedeki toplam 70-80 arasında olduğu söylenen sesle karşılaştırıldığında Kelsterbach'taki Türkçenin Alman aksanıyla ifadesinde bütün seslerinin karşılanamayacağı kendiliğinden anlaşılabilir.

Kelsterbach'ta kullanılan Türkçenin ses özellikleri iki yönden ele alınmalıdır. Bunlardan biri buraya Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen ve farklı ağız özelliklerini kullanan Türkler¹⁸ ile burada Türkçeyi edinmeye çalışan ve yoğun olarak 4. ve 5. kuşak olarak adlandırılan neslin konuştuğu Türkçede yer alan seslerdir. Almanya'ya gelen ilk kuşak Türklerin ağız özellikleri burada da devam etmektedir. Standart Türkçeyle daha sonraki yıllarda Almanya'da karşılaşmayan bu ağız özellikleri korunmuş ve sonraki nesillere de aktarılmıştır. Bir anlamda Almanya'daki Türk neslinin Türkiye Türkçesini standart Türkçe şekliyle değil ağız özellikleri ile öğrendiği ve

¹⁶ Keleş'in verdiği bilgilere göre, 8 ünlü harfin ses sayısı 16; 21 ünsüzün ses sayısı da 25 olmak üzere Türkiye Türkçesinde 41 ses vardır. Ağızlardaki seslerin de 70-80 civarında olduğu ifade edilir. Bu konuda henüz tam bir genel tespit yapılamamıştır

¹⁷ Keleş bunu şu şekilde ifade etmiştir: *Almandaki uzun, yarı uzun, kısa a, e, i, o, u olmak üzere 5 tek ünlü (inceltirilmiş umlaut harfleri olan ä, ö, ü kelimelerde mevcut olup alfabede yer bulmaz) ve 4 adet çifte ünlü- diftong-(ai, [ai], au [ao], eu [ɔy], ui [vi]); 21 de ünsüz bulunmaktadır. Ancak labaratuvar ortamlarında ileri düzeyde tespit edilen ses sayısı ise 46'dır.*

¹⁸ Almanya'daki Türklerin, göçle getirdikleri ağız özelliklerinden bazı örnekler: *Aba "abla"* (Aksaray Ağızı); *Yapmışım "yapmışım"* (Niğde Ağızı); *aba "hayret ünlemi"* (Sivas Ağızı); *gelivecem "gelivereceğim"* (Denizli Ağızı); *Üle "öyle"*; *kadaşım "kardeşim"*; *büle "böyle"*; *ep "hep"* (Batı Trakya Türklerinin Ağız Özellikleri); *Cay Kodun mu?* (Konya Ağızı); *A,ız yanşalamak "Birisinin konuşmalarını tekrar etmek veya onun söyleyişi ile dalga geçmek"* (Karaman Ağızı); *Ekmek almadın?* (Mardin Ağızı).

sonrasında da Almanca kopyalamayla farklılaştığı söylenebilir. Bu da Türkiye Türkçesi ağız özelliklerinden farklı seslerin artmasını ve çeşitlenmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda örneğin Sivas ağız sesleri, Niğde ağız sesleri ve diğer ağız sesleri farklılaşmıştır. Bu nedenle buradaki Türkiye Türkçesi ağızlarının bu doğrultuda da ayrıca çalışılmaya değer olduğu düşünülmektedir.

Kelsterbach'taki Türkçede yer alan bazı ağız özellikleri:

Ünlülerin Özellikler

/a/ ünlüsü Almanca baskın Türkçe konuşurlar genellikle, kısa kalın ama inceltrek kullanırlar: *Ekmek ālmadın mı? gibi*. Tek heceli kelimelerde ve tek ünsüzden sonra gelen ünlüler uzatılarak söylenebilir: *āl [al]; yāz [yaz]* gibi.

/e/ ünlüsünün çoğu zaman kısa (/ĕ/) ve bazen uzatılarak (/ē/) bazen de i'ye yakın söylenildiği gözlenmiştir. Kelime ortasında, bu biraz kapalı é ile kısa ê arasındaki bir ses gibidir. Örneğin ben ve sen zamiri, Almanın e sesinin sesletimindeki gibi e ~ i arasında ama i'ye yakın bir sesle seslendirilmektedir. Ayrıca kelime sonları veya son hecedeki /e/ sesinin diğerlerine göre daha uzun okunduğu veya seslendirildiği de belirlenmiştir: *Annē Emēl teyzē gēldi* gibi. Almanca yanında Türkçenin öğrenildiği ağza göre de bu ünlünün söylenişinin değişebileceği belirtilmelidir.

/o/ ünlüsü, bazı kelime başlarında o ~ ö arası, ama /ö/'ye yakın söylenebilmektedir: *Öjē* gibi bazılarında da o~u arasında /ū/ söylenmektedir: *Ūsman "Osman" gibi*.

/ü/ ünlüsü, bazı sözcüklerde /u/'ya yakın telaffuz edilebilmektedir: *muzik [müzik]* gibi.

Ünlü Uzunlukları

Standart Türkçede uzun olmayan ünlülerin uzun olarak seslendirildiği belirlenmiştir. Bunların ses düşmeleri ve bazı seslerin ya hiç söylenmemesi ya da belli belirsiz söylenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir: /r/, /h/ sesi ile düşürülen bazı sesler gibi.

/-r/, /-r-/ , /r-/ sesinin ya hiç söylenmemesi ya belli belirsiz söylenmesi ya da /ğ/ gibi (peltek r) söylenmesinden kaynaklı olarak oluşan ses boşluklarından meydana gelen uzatmalar, *Geliyōğlā mi? [Geliyorlar mı?]; KitaBlā nēğde? [Kitaplar nerede?]; Geliyō musunuZ? [Geliyor musunuz?]* şeklinde örneklendirilebilir.

{-AcAk} gelecek zaman kipindeki ilk ünlünün düşürülmesi ikinci ünlünün uzamasına neden olmuştur: *GeļÇēniZ mi? [Gelecek misiniz?]; alÇāniZ mi? [Alacak mısınız?]; Siz de yiÇēniZ mi? [Siz de yiyecek misiniz?/ (Bağlama göre) Siz de yemek ister misiniz]* gibi.

Ünsüzlerin Özellikleri

/ç/ ve /c/ sesinin -bazılarının ç'yi oldukça vurgulu söylemesine rağmen- /ç/ ve /c/ sesi arasında (/Ç/) kullanıldığı belirlenmiştir: *SiS de yiÇēniS mi?* [*Siz de yiyecek misiniz?*] (*Bağlama göre*) *Siz de yemek ister misiniz*]; *aÇım* [*açım.*] gibi.

/p/ sesi, çoğu zaman /p/ ve /b/ sesleri arasında (/P/) kullanılmaktadır: *KitaPlā nēğde?* [*Kitaplar nerede?*] gibi.

Türkçe sözcüklerdeki /r/ sesi, Almancadaki /r/ sesi¹⁹ gibi seslendirilmeye çalışılmaktadır. Almancanın etkisiyle o, peltek r yani /ğ/ veya /r/ gibi seslendirilebilmekte veya hiç seslendirilmemektedir. Bunlar şu şekilde örneklendirilebilir: *SiZ gidiyoğ musunuZ?* [*Siz gidiyor musunuz?*]; *deftē nēde?* [*Defter nerede?*]; *ālırım* [*alırım*] gibi.

/j/ sesi, Almancada /yət/ ile yani Türkçedeki /y/ sesine benzer bir sesle okunmaktadır. Bundan dolayı Almancası baskın gençler özellikle Türkçe sözcükleri okurken bu sesi Almancanın etkisiyle /y/ gibi seslendirebilmektedirler: *Jale* [*Yale*] gibi.

/l/ sesi, kalın ünlülerden sonra genellikle ince söylenilmektedir. Kelime sonlarında bulunan /-l/ sesi ise çoğunlukla düşürülmektedir.

/-z/ sesi, Kelsterbach'ta konuşulan Türkçede sıklıkla s ~ z arası (/S/) sesle seslendirilmektedir. Biliyoruz yerine *biliyoŕuS* yapıyoruz yerine *yapıyoŕuZ*; biz yerine *PiZ*; siz yerine *siS*; *PiS gelmiÇēS* [*Biz gelmeyeceğiz.*] /s/ gibi işitilen seste Almanca /z/ sesinin seslendirilişindeki /ts/ etkisi olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda bu ses, vurgulu söylenmektedir.

Seslerdeki değişimler, özellikle Türkçe ve Almancadaki ortak yabancı kökleri bulunan kelimelerde çok fazla belirginleşmekte ve özellikle sık kullanılan kelimelerde daha çok fark edilmektedir:

Jenerasyon yerine *generation* [*genera'tsjo:n*]; *müzik* yerine *musik* [*mozi:k*]; *sos* yerine *Soŕe* [*'zo:sə*]; *slime* yerine *schleim* [*şlaym*]; *Salata* yerine *salat* [*zalat*]; *Spagetti* yerine *spaghetti* [*şpaghetti*]; *spor* yerine *sport* [*şpor*]; *oto* yerine *auto*; *otoban* yerine *autobahn*; *seramik* yerine *keramik* gibi.

Biçim Bilimi Açısından

Türkçe yapım ve çekim eklerinin özellikle orada yetişen gençler arasında eksik, yanlış ve sınırlı kullanıldığı gözlenmiştir. Tespit edilenler aşağıda verilmiştir:

Çekim Ekleri

¹⁹ Almancadaki /r/ sesi sözcüklerde geldiği yere göre bazen hiç söylenmemekte bazen de belli belirsiz ve gırtlaktan söylenebilmektedir: aber “ama, fakat” [aba]; für “için” [fua] gibi ya da reiten “ata binmek” [raytın (?)], frei “boş, serbest” [ffray] gibi.

Gelecek zaman kipinin olumlusu {-AcAk}'ın {-ÇAk}; olumsuzu da şahıslar hariç {-mİçA} ses değişikliği ve yutumlarıyla kullanılabilir. Şahıslarla birlikte o {- ÇAm}; {-ÇAn}; {-ÇAK}; {-ÇAs}, {-ÇAnIs}, {-ÇAklAr} şeklinde çekimlenebilir: *GelÇem; gelÇen (mi); gelÇek (mi); gelÇeS; gelÇeniS; gelÇekler (mi); AlmiÇam; almiÇan; alÇak; alÇaS; alÇanıS (mı); alÇaklar (mı) [geleceğim; geleceksin; gelecek; geleceğiz; geleceksiniz; gelecekler ya da almayağım; almayacaksınız; almayacak; almayacağız; almayacaksınız; almayacaklar]* gibi.

Çekim eklerinin bozuk kullanıldığı da belirlenmiştir: *Öbür terlik nerde benden?* [Benim öbür terliğim nerede?]. Görüldüğü gibi iyelik yapısında olan ve şahıslı veya şahıssız olarak kullanılabilen *benim öbür terliğim* tamlaması hem tamlayan hem de tamlanan açısından doğru kullanılmamıştır.

Fiiller farklı istemlerle kullanılabilir: Bize de **çadır gibi**.

Yapım ekleri:

Almanya'daki Türkçede örneğin dil isimleri yapmakta kullanılan -e yerine *dil* bağımsız birimiyle yapılmış tamlamaların yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bunların standart Türkçede kullanımı yoktur: *İngiliz dilinde okuyduğuz*. [Eğitim dili İngilizce.]; *Türkçe dilinde nasıl söyleni bilmiyöm*. [Türkçede nasıl söylenilir bilmiyorum?]

-AmAç: Fiilden fiil yapan (dön-emeç) ve nadir kullanılan bu ek, burada ç'nin düşürülmesiyle kullanılabilir: *İlerde döneme va. [İleride dönemeç var.]* gibi.

{-cAk} isimden isim yapım ekinin de {-CAk} şeklinde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Buradaki -ç sesi vurguludur: *OyunÇak* gibi.

Ettirgenlik eklerinde de farklı kullanımlar görülebilmektedir. Erdal²⁰'ın belirttiği kullanımla karşılaşılmasa da *tamamladım, bitirdim* anlamındaki *bittim* kullanımına rastlanılmıştır: *Kızlar ben bittim* [Kızlar, ben bitirdim.] gibi. *Bittim* standart Türkiye Türkçesinde, *tükendim, çok yorulduğum* anlamlarında kullanılmaktadır. Ancak bu anlam, Almanya Türkçesinde görülen ve bir işi tamamladığını anlatan anlamla örtüşmemektedir. Bu yüzden Almanya Türkçesindeki *bittim* kullanımı genellikle *bitirdim* anlamı içermektedir.

Şekille ilgili açıklanmasında güçlükler çekilen bazı kullanımlara da rastlanılmıştır:

Her biriniz teker teker yapınsana [Her biriniz teker teker yapmanız ya!] gibi.

Kök ve gövdeler:

²⁰ Konu hakkında Erdal ile yapılan görüşmede kendisi şunları dile getirmiştir: *Almanya'da Türkiye Türkçesi konusu hem son derece önemli, hem çok ihmal edildi. Ama bu işi iyi yapabilmek için Almancayı hemen hemen ana dili gibi bilmek lazım. Geçenlerde tesadüfen bu konuyu (Johanson'un eski öğrencisi, şimdi profesör) Elisabetta Ragagnin'le tartıştım ve bana şu örneği verdi: Almanya Türklerinden birçoğu İş bitirdim yerine İşle bittim diyor; Niye acaba? Ettirgenlik ekini mi unuttular? Hayır; sebep şu: İş bitirdim'in Almancası Ich bin mit der Arbeit fertig, ve Ich bin fertig'in Türkçesi Bittim. (Marcel Erdal ile yapılan 06.07.2018 tarihli görüşmeden alınmıştır.)*

Almanya Türkçesinde kelime köklerinin farklı seslendirilebildiği görülmüştür: *Kelibelik* [*kelebek*]; *döneme* [*dönemeç*] gibi.

Almanca isimlerle yeni birleşik fiiller oluşturulmuştur: *fussball oyna-*; *pauza yap-* gibi.

Anlam Bilimi Açısından

Bu çalışmada anlam, Türkçe kavramların anlaşılması ve yalancı eş değerlilikler çerçevesinde ele alınmıştır.

Kelsterbach'taki yeni neslin Türkçe sözcüklerin kavramsal ve anlamsal özelliklerini yeterince bilmediği düşünülmektedir. Bu durum iletişimin tüm aşamalarında olduğu gibi deyim ve atasözlerinin anlamlandırılmasını da etkilemektedir.

Kendileriyle konuşulduğunda Kelsterbach'taki gençlerin/çocukların, sık sık *bunu mu demek istiyorsunuz, doğru mu anlıyorum, söylediğiniz sözcük bu anlama mı geliyor* gibi geri bildirimlerde bulunduğu gözlenmiştir.

Türkçe sözcüklerin Almandaki algıları da orada Türkçe öğrenen neslin onları anlamasını etkilemektedir. Bunlar özellikle *fahren* “arabayla gitmek, sürmek”; *weiter* “devam” ile oluşturulmuş Almanca fiillerin Türkçeye birebir çevirisiyle ortaya çıkan sözcüklerde (*weitermachen* “devam yapmak”; *weiterfahren* “devam sürmek”; *weitergeben* “devam vermek”) çok net görülebilmektedir: *Ali, e ağ, ba, la sü, çēm* [*Ali'ye arabayla gideceğim.*]; *Ayşenuğ devam oynamak istiyō* [*Ayşenur oynamaya devam etmek istiyor.*]; *Oyunu sevdi. Devam binmek istiyō.* [*Oyunu sevdi. Binmeye devam etmek istiyor.*] gibi.

Almanya'nın genelinde olduğu gibi Kelsterbach'ta kullanılan Türkçede de git- fiilinin Almandan etkilendiği görülmektedir. Eğer cümlede gitme çeşitlerine dair bilgi bulunmazsa Almanya'daki genç Türkler, iletişim esnasında kodu tam olarak çözümleyememekte ve çeşitli sorularla gidiş şekillerini anlamaya çalışılmaktadır. Örneğin *Münih'e nasıl gidebilirim* gibi bir soru sorduğunuz bir genç, arabayla mı “*fahren*”; uçakla mı “*fliegen*” gitmek istiyorsunuz diyebilmektedir. Bu soruya mesafenin yakınlığına bağlı olarak *ayakla mı* (“*yürüyerek/yaya olarak*”) “*zu Fuss*” sorusu da eklenebilmektedir. Çünkü Türkçede *gitmek* ile ifade edilebilen fiil, Almandada yürüyerek, arabayla ve uçakla gidilip gidilmemesine göre farklı fiillerle karşılanmaktadır: *Gehen, yürüyerek gitmek; fahren, arabayla gitmek; fliegen, uçakla gitmek yani uçmak* anlamına gelir. Almandadaki bu farklı fiiller, hem anlaşılmayı hem de anlatmayı etkilemektedir.

Almanyadaki Türkçede anlaşılmakta çok zorlanılan anlam alanlarından biri de okul isimleri, içerikleri ve onların etki ve saygınlık dereceleridir. Bu konunun Türkiye Türkleri tarafından kolaylıkla anlaşılabilirdiğini ve Türkiye'deki okul seviyeleriyle karşılaştırılabildiğini

düşünmüyorum. Bundan dolayı bu karşılaştırılmama durumu okul seviyelerinin kendi adıyla adlandırılması ve anlamlandırılmasına neden olmuştur: *Vorschule*, *vorlauf*, *gymnasium*, *hauptschule*, *realschule* gibi. Bunların açıklanması başlı başına bir çalışma gerektireceği için burada yalnızca bir tanesi örneklendirilecektir: Örneğin, *vorlauf*, ana okulu ile ilkokul birinci sınıf arasında, Almancası zayıf öğrencilerin okula uyum sağlayabilmelerini kolaylaştırmak için yalnızca bu öğrencilerin gidebildiği, okul döneminden birkaç hafta sonra başlayan eğitim/öğretim aşamasıdır. Öğrenim süresi günlük 1,5 saattir.

Alman yaşamında olup Türkiye Türklerinin kültürlerinde bulunmayan etkinlik, tatil ve özel günlerle ilgili kavramların anlaşılmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu tür etkinlikler bizde var olan en yakın etkinlikle anlatılmaya çalışılmaktadır. Örneğin *kuhntag*, *strassenfest* gibi kavramların Türk mantalitesinde oluşmasında zaman gerekmektedir (Çünkü Türkçe karşılıkları olan pasta günü ve sokak festivali kavramı, Türk kültüründe yer almadığı için anlaşılammaktadır.).

Kelsterbach ve dolayısıyla Almanya Türkçesinde dikkati çeken bir özellik de ay isimlerinin onların sırasıyla anlaşılmasıdır. Bu da Türkiye Türklerinin söylediği ay adlarının Almanya'daki yeni nesil tarafından tam olarak anlaşılmasına neden olmaktadır. Buna etki eden neden ise bilenememektedir: (Kasımda döneceğim.) *Kasım hangi ay oluyō? Kasım deyince bilmiyōm* gibi.

Türkçede ve Almancada ortak yabancı köklere sahip bazı sözcüklerde yalancı eş değerlik olabilmektedir. Bilindiği gibi yalancı eş değerlik alıcı ve verici dilde sessel olarak benzeyen sözcüklerin aynı kavramı karşılamaması durumudur. Bu yüzden ondaki sessel benzerlik, sözcüklerin anlamlandırılmasında yanıltıcı olabilmektedir: *Akü*, *notlar*, *test*, *okul öncesi*, *kütüphane*, *kiler*, *mesai*, *pazar günü* ve *köy* sözcükleri, bunlara örnek olarak verilebilir:

Türkiye Türkçesinde telefonun şarjının bitmesi durumuna *aküsü bitmek* denilmemektedir. Ancak Almanya'daki Türkler, telefon veya tabletin şarjının bitmesini *aküsü boşaldı* şeklinde ifade etmektedirler. Bu nedenle bu sözcüğün anlamı da Türkiye Türkleri için yanıltıcı olabilmektedir:

Handy'min aküsü bitmiş. Şarjım neğdē? [Cep telefonumun şarjı bitmiş. Şarjım nerede?]

Almanya'daki eğitimde (ilk ve orta öğretimde) öğrencinin beşlik sisteme göre bir sınavda aldığı en yüksek not 1; en düşük not ise 5'tir. Bu Türkiye'deki not algısının tamamen tersi bir durumdur. Almanya Türkleri, kızları veya oğullarının bir aldıklarını işittiklerinde onları tebrik etmeye başlamakta; beş aldıklarını işittiklerinde ise üzülmeaktedirler. Bu durum, sistemi öğreninceye kadar Türkiye Türkleri tarafından anlaşılammakta ve tamamen tersi etki oluşturmaktadır: *Annē bi āldım. [Anne ben bir aldım yani güzel not aldım.]* gibi.

Test sözcüğü de yalancı eş değerlik oluşturabilmektedir. Almanya’da test, notu etkilemeyen ve öğretmenin istediğinde haber vermeden yaptığı bir sınavdır. Türkiye’de ise test, notu etkileyen ve çoktan seçmeli soruları içeren bir sınav çeşididir: (Yarın sınavın mı var?) *Hayı test yapÇām [Yarın test olacağım]* gibi.

Almanya’da köy kavramının da Türkçedeki köy ile en azından çağrışımlar düzeyinde örtüşmediği ve kısmî yalancı eş değerlik oluşturduğu düşünülmektedir. Örneğin Türkçede köy denilince akla şehirle arasında derin farklar bulunan siyasi birim gelir. Almanya’da köy ise okul olanağı, yüzme havuzu, spor tesisleri, spor kulüpleri, ulaşım ve iş açısından neredeyse şehirle aynı imkanlara sahip bir yerleşim birimidir. Hatta Almanya’da köyün şehre göre daha fazla rağbet gördüğü bile söylenebilir. Bundan dolayı Türkiye Türkleri, Almanya’daki Türklerin ifadelerinde yer alan *köy*’ü tam anlayamamaktadır. Buradaki Türkler köy ile ilgili yaşadıklarını, *Türkiye’de, köyde oturuyorum, dediğim zaman herkes bana acıyor. Ancak köyün olanaklarını söylediğimde de, orası köy değil sanki şehir, diyorlar* şeklinde anlatmaktadır.

Almanyadaki kütüphane (özellikle kasaba kütüphaneleri için) kavramının çağrışımı da Türkçedeki kütüphane kavramıyla birebir örtüşmemektedir. Her ne kadar kütüphane, kitapların bulunduğu anlamıyla bir örtüşme sağlasa da oranın kullanılmasındaki çağrışımlar Türkiye’deki kütüphanelerle örtüşmemektedir. Çünkü buradaki kütüphaneler, içeriğinde yalnızca kitap okumanın yer almadığı, eğitici oyunların oynanabildiği, kütüphaneye okul öncesi öğrencilerinin de götürülebildiği, kreş yaş grubuna dair oyunların ve oyun alanlarının bulunduğu mekanlardır. Burada okuru küçük yaştan itibaren kütüphanelere çekme amaçlı bir uygulama söz konusudur. Kütüphanede farklı yaş grupları bulunsa da orada gürültü olmamaktadır. Kelsterbach’ta kütüphane, Türkiye’deki bir kasaba kütüphanesine göre hem çok büyüktür hem kullanıcısı çoktur hem de yalnızca kitapların bulunabileceği mekanlar değildir.

Almanya yaşamında, standart Türkçe ile ortak yabancı kökten gelen kellar “kiler” sözcüğünün kavram alanı ve çağrışımı Türkçede kullanılan kilerden çok farklıdır. Kellar, Almanya’da evlerin bodrum katı anlamına gelir. Burası apartmanlarda veya evlerde çamaşır sermek, fazlalık eşyaları saklamak için kullanılan ve fiziksel ortamı kötü olmayan yerlerdir. Müstakil tripleks veya dubleks evlerde bulunan bodrum kat yani kilerler, kiraya da verilebilmektedir.

Standart Türkçede kullanılan mesai kavramı da Almanya’dakinden biraz farklıdır. Çünkü burada ilgili iş için bazı devlet dairelerine, ona ayrılan vakitlerde gidilmektedir. Bazı kurumlar, haftanın belli saatleri ve günlerini belli işler için ayırmıştır. Bu saat ve günler dışında ilgili kuruma

gidilmesi durumunda yapılmasına ihtiyaç hissedilen işler yapılmamaktadır. Buna bir tür planlanmış mesai saatleri de denilebilir.

Almanya'da pazar günü çağrışımı da Türkiye'dekinden farklıdır. Çünkü Almanya'da pazar günleri marketler, alışveriş yerleri açık değildir. Pazar günü, insanların zamanını dinlenmeye ayırdığı bir gün gibidir. Sokaklar sessiz ve tenhadır.

Anlamsal olarak karıştırılan Türkçe kelimeler de vardır. Bunlardan tespit edilenler şöyledir: *Kuduz-uyuz; nur topu-nur yüzlü; dilaver-yaver* gibi. Örneğin *nur topu gibi dede; işim bir dilaver gitti bir dilaver gitti* denilebilmektedir.

Söz Dizimi Açısından

Kelsterbach'ta Türkçesi daha baskın nesiller, kurallı, anlaşılır ve Türkçe söz dizimine uygun cümleler kurarken Almancası daha baskın nesiller ise daha kısa, tek yargıdan oluşan ve yer yer bozuk olan cümleler kurabilmektedir. Bu cümlelerde de ifade edilmekte güçlük çekilen yerlerde Almancadan yararlanılmaktadır. Bu yararlanmanın etkisini kelime gruplarında, birleşik eylemlerde, sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiil gruplarında görmek mümkündür. Yine genç kuşağın, fiilleri doğru istemle kullanmadıkları, ettirgenliğe ve pasifliğe dikkat etmedikleri de tespit edilmiştir: *Öbür terlik nerde benden? [Benim öbür terliğim nerede?]; Ben şimdi bittim [İşimi şimdi bitirdim/tamamladım]* gibi.

Nadir de olsa Türkçe fiil çekimlerinin Almancanın fiil çekimiyle yapıldığı da belirlenmiştir: *Anne, papa şimdi arbeit.* [Annem, babam şimdi çalışıyor (mu?)]. Anne sözü Türkçe söylenirken, baba yerine Almancadaki kullanım tercih edilmiştir. Yine *Anne Eis gedökt* [*Anne, dondurma eridi* demek için kullanılmış.]. Almancada geçmiş zaman yapım yollarından birisi fiilin önüne ge- ekinin getirilmesidir ve şahsa göre de fiilden sonra gelen sesler değişebilmektedir. Çocuk, Almancadaki bu kuralı, Türkçe fiile uyarlamaya çalışmıştır.

Sonuç

Çalışmada Almanya'nın Hessen eyaletinde yer alan Kelsterbach Belediyesindeki Türkçe, dil becerileri ve genel ağız özellikleriyle betimlenmeye çalışılmıştır. Ancak bu, buradaki Türkçenin tüm özelliklerinin ortaya çıkarıldığı ve onun, genel Türkçe içerisindeki yerinin belirlendiği anlamına gelmemektedir. Bu yüzden buradaki Türkçenin gerek ses gerek yapı gerekse anlam ve söz dizimsel özelliklerle ortaya çıkarılması, söz konusu Türkçenin kendine has özelliklerinin tespit edilmesi ve genel Türkçe içerisindeki yerinin ayrıca belirlenmesi gerekmektedir.

Kelsterbach'taki genç kuşak arasında Almanca etkisiyle oluşan ağız özelliklerinin Türkiye Türkçesi ağız özellikleri açısından da ele alınması yeni seslerin, şekil ve anlamların ortaya çıkarılmasını da sağlayabilir.

Türk veliler, çocuklarının Türkçeyle ilgili tüm becerilerini geliştirmek için uygulamalara sahip değillerdir. Türkçeyi konuşma ve dinleme dil becerileriyle öğretseler bile okuma ve yazma becerilerindeki çabalarının yeterli olmadığını düşünmektedirler. Bazı veliler, çocuklarının Türkçe okuma yazma becerilerinin camideki dinî derslerle biraz olsun karşılanabildiği görüşüne sahiptir.

Kaynakça:

Akıncı Çötök, Nesrin (2010).Çok Kültürlülük, Kültürlerarasılık Ve Entegrasyon Tartışmaları Bağlamında Alman Eğitiminde Türk Öğrenciler: Bremen Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Sosyoloji Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya.

Aydın, Muhammet M. (2013). Bekir Yıldız'ın Alman Ekmeği Adlı Eserinde, Almanya'da Yaşayan Türk Vatandaşlarının Yaşadıkları, Sosyal ve Siyasal Sorunlar. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

Bekar, Beytullah-Öztürk Abdullah (2018). Avrupa'da Türkçe Derslerinin Dil Edinimine Katkısı (Almanya'da Üçüncü Kuşaklar Üzerine Bir İnceleme). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 8(1), 17-27, Mart 2018 Ordu University Journal of Social Science Research, 8(1), 17-27, March 2018, s. 17-27.

Bekir, Beytullah (2013). Almanya'da Türkler ve Türkçe. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer, 771-787.

Bekar, Beytullah (2015). Almanya Türkçesi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri.

Çelik, Latif (2008). Almanya'da Türk İzleri. Mainz: Logophon Verlag GmbH.

Demir, Nurettin (1996). Batı Trakya'da Türkçenin Durumu, 2-19. https://www.academia.edu/34163219/Bat%C4%B1_Trakya'da_T%C3%BCrk%C3%A7enin_Durumu

Er, Mutlu (2005). Der Sinnbereich "Schmeichelei" im Deutschen und Türkischen / Türkçe'de ve Almanca'da *Yağcılık* Kavram Alanı Sözcükbilim ve Anlambilim Üzerine Bir Çalışma. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Erbaş, Sinem (2013). Göçün Yeniliğe Katkısı: Almanya'daki Türkler Üzerine Bir Değerlendirme. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir

Genel, Mehmet Gökhan (2014). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a", Selçuk İletişim, 2014, 8 (3): s. 301-338.

Heckmann, Friedrich (Leitung) (2015). efms 2015. Integration Stärken Ein Konzept für Kelsterbach. "https://www.kelsterbach.de/fileadmin/content/Kultur_Bildung_Soziales/Familienstadt/Integrati on/2_2016_04_18_Integrationskonzept_Kelsterbach.pdf"

Keleş, Nejdet (2015). Almanya'da Oluşan Türkiye Türkçesi Ağzı- Almanya'da Yerleşik Türklerin Anadili Türkçesine Eğitim-Dili Almancanın Telaffuz Etkileriyle Doğan Yeni Bir Türkiye Türkçesi Ağzı- Yılmaz Özbek Armağan Kitabı. Editörler: Ahmet Sarı, Cemile A. Ercan vd. Çizgi: Konya, Isbn: 978-605-9108-11-9, 2015, s. 149-160.

Kon, Kadir (2011).Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'daki Müslüman Esir Kampları (1914-1918). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Pamuk, İrem (2017). Türkiye Kökenli Öğrencilerin Kimlik İnşasına Ve Aidiyet Gelişimine Alman Vatandaşlık Eğitiminin Katkıları. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Tulgar, Sami (2006). Geçmişten Günümüze Türkiye Almanya İlişkileri. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Bilimi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Ünal, Özkan (2009).Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Osmanlı-Alman Ekonomik İlişkileri (1856-1914), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

Yücel, Haluk (2015).Almanya'ya Giden Türk İşçileri Ve Müzik Yaşamı. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anasanat Dalı Basılmamış Sanatta Yeterlilik, İstanbul

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/code-switching>

<http://www.daszeitung.com/gurbetciler-almanya-ya-goc/>.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya%27n%C4%B1n_eyaletleri

<https://de.wikipedia.org/wiki/Kelsterbach>; <https://www.kelsterbach.de/>

<http://www.daszeitung.com/gurbetciler-almanya-ya-goc/>

http://sdp.fnp.de/lokales/kreise_of_gross-gerau/Sie-haben-ein-Stueck-Lokalgeschichte-festgehalten;art688,1645438

Bölge ve Türklerle İlgili Bilgi Alman Kaynak Kişiler:

Özkan Tamer, 47 yaşında ve lise mezunudur. 7 yaşında Almanya'ya gelmiş ve Almanya'da öğrenim görmüştür.

Hatice Tamer, 43 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Fatma Alık, 43 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Semiha Yılmaz, 75 yaşında ve okuryazar değildir. Eşinin işçi olarak Almanya'da çalışmasından 10 yıl sonra aile birleşimi ile Almanya'ya gelmiş ve burada emekli olmuştur.

Yakup Yılmaz, 76 yaşında ve okuryazar değildir. 1970 yılında Almanya'ya işçi olarak gelmiş ve burada emekli olmuştur.

Azam Yılmaz, 40 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ilköğretim döneminde gelmiştir.

Filiz Yılmaz, 37 yaşında ve ilköğretim mezunudur. Almanya'ya evlilikle gelmiştir.

Çiğdem Yılmaz, 44 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ortaokul döneminde gelmiştir.

Duran Yılmaz, 45 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ortaokul döneminde gelmiştir.

Ayşen Yılmaz, 44 yaşında ve lise mezunudur. Almanya'ya ilköğretim döneminde gelmiştir.

Rukiye Ayan, 44 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Ayhan Işıklı, 44 yaşında ve üniversite mezunudur. Çocukluk yaşlarında Almanya'ya gelmiştir.

Seval Işıklı, 43 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Fatma Aydın, 42 yaşında ve lise mezunudur. Evlilikle Almanya'ya gelmiştir.

Murat Aydın, 42 yaşında ve lise mezunudur. Çocukluğunda Almanya'ya gelmiştir.

Ağız Özelliklerini Göstermek İçin Kullanılan İşaretler

: a ile ı arası

á: a e arası ses

ā: Uzun a

ă: kısa a

è: kapalı e

ě: kısa e

ē: uzun e

ō: uzun o

û: u ile o arası ses

ū: uzun u

Ç: c-ç arası ses

K: k –g arası ses

P: p-b arası se

ř: titrekle, düşmeye yakın r

S: s-z arası ses

T: t-d arası ses

y: dūřmek ūzere olan y

ç: Ulama iřareti